

JAARBOEKJE

2015

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

‘NIFTARLAKE’

Jaaroverzicht 2015

Van de Voorzitter,

Voor U ligt het nieuwe *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niflarlake'*. Een mooi document vol artikelen met nieuw onderzoek over buitenplaatsen, verhalen over bijzondere Vecht-gerelateerde kunstwerken en over het leven van weleer in en om de Vechtstreek. Het publiceren van dit jaarboek is een van de dingen die wij als vereniging doen om aan de belangstelling voor dit mooie gebied tegemoet te komen. Vol passie is er geschreven. Interessant, maar ook gewoon leuk om te lezen.

Voor de leden hebben wij zoals ieder jaar een activiteitenprogramma uitgevoerd in 2015.

Op 10 januari waren wij voor de Nieuwjaarsreceptie te gast op Kroonzicht bij de heer en mevrouw Van Rijn. U kwam in groten getale om elkaar en het bestuur een mooi en gezond 2015 te wensen. Met een glas wijn in de hand werd de renovatie van het voormalige koetshuis van Vegtlust bewonderd. Gelukkig was de eigenaar teruggekomen op zijn oorspronkelijk plan het huis te slopen en een nieuwe buitenplaats te bouwen. Als blijk van waardering voor de schitterend uitgevoerde verbouwing van het huis ontvingen de eigenaren de Niflarlake-Oorkonde.

10 Februari hield Oscar Hefting een lezing over de achtergelaten sporen van de West Indische Compagnie in Brazilië. Hefting was als archeoloog betrokken bij de opgravingen van WIC-fortificaties aan de kust in Zuid-Amerika en vertelde enthousiast over deze expeditie. Hij staat aan het hoofd van de stichting voor Nederlands erfgoed overzee, The New Holland Foundation. Op de website <http://www.newhollandfoundation.nl> kunt u meer achtergrond informatie vinden over deze lezing en de foundation.

Op 20 maart konden wij in de gobelin-zaal van slot Zuylen luisteren naar een lezing over de schilder C.J.L. Portman (1799-1868) van ons lid mevrouw Schuc-kink Kool-Oudendal, in april gevolgd door een lezing over ‘Geld in historisch perspectief’ in dezelfde zaal.

Roel Janssen wist iedereen te boeien op 14 april met het verhaal over de tot-standkoming van de Wisselbank in de Gouden Eeuw en over de gevaren van windhandel in die tijd (1720). Als financieel-economisch journalist en als re-dacteur van het *NRC*, bleek hij een onderhoudende spreker.

Wij hielden onze Algemene Ledenvergadering op 6 mei in Vreeland. Een ver-andering van de traditiegetrouwe locatie in Loosdrecht om aandacht te geven aan de stadsrechten die Vreeland 750 jaar geleden had gekregen. In de Grote Kerk werden de leden ontvangen in het koor met een borrel om na een half uurtje te beginnen met de vergadering. Na goedkeuring van het financiële jaarverslag droeg de penningmeester Eric Stubbé zijn verantwoordelijkheden over aan Johan Buitenga. Het bestuur verwelkomde Johan van harte en be-dankte Eric voor zijn jarenlange inzet met een passend cadeau, een zilveren kroonkurk met een zilveren rijksdaalder erin gemonteerd.

Daarna was het woord aan Steven de Clercq die als altijd een kleurrijk overzicht van de afgelopen activiteiten van de Vechtplassencmissie gaf. Gezamenlijk delen wij de zorgen over de bescherming van de Vechtstreek en de houding van de overheid, en de gemeente Stichtse Vecht in het bijzonder.

Wij sloten af met een onderhoudende lezing vol beeldmateriaal van Juliette Jonker over ‘Vreeland, 750 jaar geschiedenis in vogelvlucht’.

Hierna was het tijd voor een gezamenlijk diner in restaurant de Nederlanden, waar we hartelijk werden ontvangen, en ook de zalm met asperges dit jaar niet ontbrak!

De tafels waren prachtig gedekt en de sfeer was zeer geanimeerd.

De zomer brak aan en dan is er geen beter vertier dan in de buitenlucht. Wat is de Vecht toch mooi bij een ochtendwandeling of tijdens een vaartochtje. De sfeer van de Gouden Eeuw werd opgeroepen tijdens het openlucht concert in de overtuin van Bijdorp tijdens het Open Monumentenweekend op 13 sep-tember.

Een terugkerend programmapunt, waar iedereen zich vermaakte met muziek, appelsap uit eigen tuin en een ontmoeting. De prachtige muziek van het en-semble Barok aan de Vecht klonk in de tuin en over het water, bootjes stopten,

fietsers bleven staan en alle ruim 70 aanwezigen genoten. Dank ook aan dochter Fieke en zoon Dirk van Doesburgh die de gasten dit jaar ontvingen.

Op 11 oktober was er een boeiende excursie naar Oudewater, met een stadswandeling en een lezing van historica mevrouw Stoppelenburg over de rijke geschiedenis van de stad die, net als Vreeland, dit jaar haar 750-jarige stadsrechten viert.

Op 10 november ontving Bertien Koole-Quarles van Ufford een dertigtal leden voor een rondleiding op ridderhofstad Gunterstein. De buitenplaats is onlangs (weer) deels gerestaureerd en de eigenaresse kon dit zoals altijd op voortreffelijke wijze toelichten. Deze excursie was zwaar overtekend, en zal opnieuw worden opgenomen in het voorjaarsprogramma.

De Klassieke najaarscursus door mevrouw Visser werd zoals al jaren de traditie is gehouden in het Trefpunt te Maarssen. Er was even sprake van een locatieverandering onder invloed van kosten, maar dat kon gelukkig voorkomen worden.

Dan sluit ik af met u veel leesplezier toe te wensen met dit prachtige jaarboekje. De honderd en derde editie, met liefde voor u gemaakt.

Janine van Doesburgh-Ferwerda

Staat van baten en lasten

Baten	2013	2014
Contributies	€ 6.668,00	€ 6.980
Excursies en lezingen	8.228,48	9.498
Rente op rekeningen	439,32	58
Verkoop oude jaarboekjes en diversen	–	27
	<hr/>	<hr/>
Totaal	€ 15.335,80	€ 16.563
Lasten		
Excursies, lezingen en jaarvergadering	€ 9.854,68	€ 10.310
Secretariaat & ledenadministratie	2.536,01	894
Jaarboek	5.208,23	5.386
Donaties	230,76	314
Bibliotheek	558,35	226
Jaarsaldo	-2.730,85	-567
	<hr/>	<hr/>
Totaal	€ 15.335,80	€ 16.563
Tegoeden		
ING	€ 18.269	€ 17.702
Overig bezit		
Bibliotheek	€ 51.500	€ 51.500
Inventaris	201	201
Aantal betalende jaarleden	533	558

Vreeland, april 2015

Penningmeester
drs E.F.L. Stubbé

Hunt(h)um – Sluisnae

E. Munnig Schmidt

Net ten zuiden van de zwemgelegenheid aan de oostzijde van de Vecht te Nieuwersluis verrijst het hoge geboomte van het wat geheimzinnige bos van waar ooit het buiten **Sluisnae**, later **Hunthum** genoemd, lag. Het ligt aan het Zandpad nr. 19. Al anderhalve eeuw geleden, in 1857, is dat ontmanteld en zijn alle gebouwen gesloopt.¹ Nog lang bleven de beide smeedijzeren toegangshekken uit circa 1750 de toegangen afsluiten totdat die verkocht zijn aan een antiquair na 1948 (afb. 1).

In 1961 kregen zij een nieuw leven als toegang tot het koninklijke buiten **Drakestein** te Lage Vuursche. De zandstenen pijlers waar de hekken tussen

Afb. 1. Het noordelijke van de twee toegangshekken voor Hunthum in 1948. (Foto coll. Erfgoed Ned.)

stonden waren te ver heen om ook herplaatst te worden en zijn in baksteen gekopieerd (afb. 2).² Een nieuwe eigenaar wil **Hunthum** weer als buitenplaats in ere herstellen. Hij heeft het voornemen om over de geschiedenis en herrijzing van het buiten een boek te doen verschijnen. Dit artikel is dus een voorproefje. Als **Huntum** staat het huis vermeld op de 'Nieuwe kaart van de Mijnden en de Twee Loosdrechten' door Nicolaas Visscher uit 1712 (afb. 3). Op de prachtige, pre-kadastrale, 'Nieuwe kaart van Loenen' (en Nieuwersluis) uit 1726 uitgegeven door Covens en Mortier te Amsterdam waarop alle buitens met hun gebouwen en landerijen minutieus staan ingetekend en worden benoemd heet dit buiten **Sluisnae** (afb. 4). In de lijst van buitenplaats-eigenaren aan de linkerkant van de kaart staat bij **Sluisnae** 'De Heer Pieter Huntum' (afb. 5), ook in de lijst van grondeigenaren onderaan de kaart komt zijn naam bij nr. 55 voor. Acht jaar later staat 'Hr. Huntum' ingetekend op het perceel op de kaart van Jan Spruytenburgh uit 1734, de 'Nieuwe kaart van Mijnden en de twee Loosdrechten'.

Afb. 2. Een van beide hekken afkomstig van Hunthum voor het buiten Drakestein te Lage Vuursche.

Afb. 3. Detail van de 'Nieuwe kaart van de Mijnden en de Twee Loosdrechten' door Nicolaas Visscher uit 1712. (Coll. auteur)

Afb. 4. Kaartuitsnede uit de 'Nieuwe Kaart van Loenen' uit 1726 waarop Sluisnae wordt aangegeven met a. (Arch. Nif-tarlake)

Pieter Hunthum II (1639-'99) met zijn vrouw Catharina Bode (162-1703) waren mogelijk de stichters van het buiten bij een bestaande boerderij. Hun zoon Pieter III (1674-1732) is in 1706 of '07 getrouwd met Catherina Lintheimer (1685-1748)³ en zij hebben het buiten lang bewoond. Zij was een begaafd tekenaar waarvan een tekening uit 1728 van een rode lelie in het Rijksprentenkabinet getuigt (afb. 6). Zij werkte eerder ook samen met Alida Withoos aan het tekenen van een collectie rozen. Alida tekende veel voor Pieters beroemde buurvrouw over de Vecht op **Vijverhof**, Agneta Block (1626-1704).⁴

In de biografie van *Spinoza: een leven volgens de rede* komt Pieter Hunthum I's schoonvader Kerkrinck voor als geldschieder. De familie hoorde dus bij het vrijdenkende deel van de burgerij. Het echtpaar Hunthum-Lintheimer had een zoon Pieter (1713-'47) en een dochter Catherina (1707-'61) die beiden zonder nazaten overleden. Het buiten vererfde naar een kleinzoon van Pieter II's zuster Catharina (1636-1706), die met Willem van Loon (1631-'95) gehuwd was. Die kleinzoon was Pieter van Loon (1700-'59) wiens vrouw Eva Raye (1710-'76) de zuster was van Jacob Bicker Raye (1703-'75), de bekende chroniqueur van het leven van de gegoede burgerij van Amsterdam. Eva is geboren op het buiten **Leeuwenvecht** te Maarssen.⁵

Het echtpaar Van Loon – Raye kreeg een zoon, ook weer een Pieter (1731-1810), die enigst kind en tevens ongehuwd bleef. Hij erfde het buiten en behield het tot zijn dood. Hij woonde te Amsterdam in bij zijn achterneef Jan Willem van Loon (1767-1839) op Herengracht 499 te Amsterdam. In 1761 is Pieter daar tot schepen gekozen. Zijn erfgenamen waren deze Jan Willem en diens zuster Sara Maria van Loon (1761-1806), die met haar man Nicolaas Calkoen (1753-1817) in het buurhuis in Amsterdam op Herengracht 497 woonde. Zij overleed nog voor neef Pieter en haar vier kinderen, nog te jong om zelfstandig te kunnen handelen, erfden onder meer de buitenplaats. Oom Jan Willem trad voor hen op bij de afhandeling van de erfenis.⁶

De buitenplaats werd te huur gezet: 'de hofstede met of zonder de bossen, hooien weilanden, viswater etc. Nader informatie bij de makelaar Willem Boon op de Reguliersgracht te Amsterdam, J. Blanke te Loosdrecht en de tuinman op Hunthum'.⁷ De economie van ons land was in die Franse tijd niet erg uitnodigend om een duur buitengoed te entameren dus het zal wel niet storm gelopen hebben. Ook verkoop zal niet zo vlot zijn gegaan, maar bij de verkoop in 1827 was het Joseph Waltman die het buiten verkocht⁸ aan de schuin-overbuurman Adriaan Paets van Troostwijk (1752-1837) (afb. 7). Sinds 1815 was Adriaan eigenaar van **Sterreschans**, dat aan de westzijde van de Vecht ligt. Adriaan hertrouwde na het

I. wallelem
 Loenen Nieuwer Sluis.
 V. Wester Ki de H^r Jacob Balde. &c.
 W. Weere ein de H^r Jan Crammer.
 X. Oove Sticht. de H^r Isaack Rutgers.
 Y. Lixbos. Me^e de Wed^e Coenr^t Pechelin.
 Z. Gelder Rus de H^r Jan van Hern.
 a. Sluis Na de H^r Pieter Huntum.
 b. Jans Sight. de H^r F. v. D. N^t de Geeter.
 c. L. Gewenst. de H^r Hermanus Schut.
 d. Ge ste Vecht. de H^r Gerard Karsseboom.
 e.

Afb. 5. Detail van de lijst van eigenaren op deze kaart, waarop Sluis Nae en Hr Pieter Huntum zijn vermeld.

Afb. 6. Rode lelie, aquarel op papier door Catharina Leitheimer uit 1728. (RPK PK T 1948-66).

Afb. 7. Adriaan Paets van Troostwijk, tekening door P.J. Lutgers, *Jaarboek Nifstarkake* (1993), 23.

overlijden van zijn eerste vrouw met Catharina Maria Doude; hun zoon Hendrik Jacob (1783-1859) verruilde de naam Paets door die van zijn moeder zodat het geslacht sindsdien als Doude van Troostwijk door het leven gaat.

Hunthum werd door Adriaan verhuurd zoals blijkt uit een advertentie uit 1728.⁹ Na het overlijden van zijn vader zette Hendrik Jacob het buiten in oktober 1837 te koop voor fl. 31.200 en werd het geveild.¹⁰ Enigszins merkwaardig en wellicht ominus is dat de bij het buiten horende boerderij voor de sloop werd aangeboden:

staande op de heerenhofstede Hunthum Eene weldoortimmerde BOERDERIJ langs 29 el 25 duim, breed 10 el 9 palm hoog onder de balken 3 el 8 palm voorzien van stenen fundamenteen, gemetselde groepen, drinkgoten, beschotten, bedsteden, karmolen en karnwip, zeer geschikt om elders voor twee boerderijen te worden opgebouwd, ieder voor 36 stuks hoornvee. Een vijfroeden HOOIBERG in middenlijn 8 el, Een vierroeden hooiberg wijd 5 el 4 palm vierkant. Drie hardstenen PAARDEN-KRIBBEN ieder lang 2 el 9 palm. Een ditto lang 1 el 4 palm waarbij voor de genoemde kribben de noodige Hardstenen ruifriggels, Marmoren steenen boven de kribben, strookisten en Hardsteenen goten achter de paarden enz.enz.¹¹

Afb. 8. 'Plan van de perceelen ... liggende binnen de verboden kringen van het Fort Nieuwersluis ... Fortificatie Inspectie Naarden 1855' waarop Hunthum in blauw is aangegeven met de plattegrond van het huis met de twee vleugels.

In die tijd werden vaak de oude maataanduidingen gebruikt maar ging het om meters en decimeters. De boerderij zal hoofdzakelijk van hout geweest zijn zodat hergebruik van het hout mogelijk was.

De nieuwe eigenaar werd Matthieu Cornelis Ooster (1807-'78), grondeigenaar en eerst woonachtig in het kapitale pand Herengracht 412 en na 1837 op nummer 434 te Amsterdam.¹² Hij was getrouwd met Margaretha Catharina Willink (1813-'50). Zijn vader en grootvader, beiden Matthijs Ooster, bezaten eerder het buiten **Hoffwerk** in Breukelen dat grensde aan Vijverhof van 1746 tot '81.¹³ Op 10 februari 1838 kreeg Matthieu toestemming van de Directeur Generaal van oorlog om op zijn nieuw verworven buitenplaats een veertiental werken uit te voeren.¹⁴ Die toestemming was nodig omdat de plaats nabij fort Nieuwersluis en nog binnen de verboden kringen lag (afb. 8).

De eerste drie werken betreffen het woonhuis dat duidelijk een grote verbouwing zou ondergaan. Er worden oude muren afgebroken, muren verplaatst,

Afb. 9. Het rotsgebouw in het park van Hunthum, waarschijnlijk aan de oostrand met uitzicht over de weilanden, in 1847 door een anonieme tekenaar. (Atlas HUA inv.nr. 206323)

Afb. 10. Het prieel in het park van Hunthum in 1847 door een anonieme tekenaar. (Atlas HUA inv.nr. 206321)

grote ramen aangebracht en het dak wordt vernieuwd. De aan het oude huis vastgebouwde boerderij werd in 1838 afgebroken en met de hooiberg elders op het terrein weer opgebouwd. De bestaande koepel werd opgeknapt evenals de stal, de tuinmanswoning en het rotsgebouw. Dat laatste was een folly uit het eind van de 18de eeuw zoals er een tot in de jaren 70 van de 20ste eeuw op **Gunterstein** stond. Die van **Hunthum** had gezien afbeelding 9 echter een verdieping. De heer Ooster heeft waarschijnlijk ook het prieel laten bouwen waarvan afbeelding 10 een indruk geeft. De steiger aan en het botenhuisje in de Vecht kregen ook een beurt. In de moestuin werden de 'oude vervallen gemetselde broeikasten' en de houten schuttingen vernieuwd. De landschappelijke vijfpartijen werden veranderd waarbij ook de bruggetjes 'over de onderscheiden beken op de plaats gelegen' werden hersteld. Het park werd ook verder groot aangepakt waarvoor 'eenige opgaande eiken, ijpen, dennen, olmen, populieren en andere boomen' werden omgehakt en jonge bomen aangeplant. De gronden achter het park, *ongeschikt als weiland*, waren beplant met elzen, essen en waarder(?)hout die werden gedund en bijgeplant. Dat soort hout werd als geriefhout, bezemstelen en dergelijke of als brandhout verkocht. In 1842 ver-

Afb. 11. De noordgevel van Hunthum getekend door P.J. Lutgers rond 1844. (Atlas HUA)

wierf Ooster onder meer de boeren-hofstede **Vecht en Schans** te Nieuwersluis met vier woningen aan de Mijndensedijk, nu nr. 53,¹⁵ met de bijbehorende grond.

Na twintig jaar Oosterbezit, in 1857, stond **Hunthum** opnieuw te koop¹⁶ en vond het kennelijk geen koper anders dan een sloper want een half jaar later werd een grote partij materiaal van de gesloopte gebouwen op **Hunthum** aangeboden.¹⁷ De lonen waren ook toen nog laag zodat sloopmateriaal goed geld opbracht. Bij de heren B. van den Berkhof en P. Knops kon men informatie inwinnen over het aangebodene. Zij waren waarschijnlijk degenen die Hunthum voor de sloop verwierven. Een deel van de grond werd dat jaar apart aangeboden.¹⁸ Hendrik Jacob Doude van Troostwijk kocht het buiten weer terug dat kort daarna, in 1859, vererfde naar zijn kleinzoon Willem Isaac (1838-1911), burgemeester van Loenen, Loenersloot en Ruwel en eigenaar van **Sterreschans**. In 1911 erfde zijn zoon Mr. dr Willem Isaac Doude van Troostwijk (1868-1957), o.m. gezant,¹⁹ Hunthum. Door ruiling van gronden met zijn zus-

ter werden de eigendomsverhoudingen van Sterreschans en Hunthum verbeterd. Later zijn de landbouwgronden in andere handen overgegaan maar bleef het oude park voor het grootste deel intact. In 1979 kocht J.J. Beelen dat park en bewoonde de bungalow aan de noordkant van het terrein. Na zijn overlijden in 2010 bleef zijn vrouw M.P. Arkema er nog vier jaar wonen waarna de plaats in 2014 in handen van de huidige eigenaar kwam.

De inrichting van de buitenplaats

De eerder genoemde 'Nieuwe kaart van Loenen' uit 1726 vormt het startpunt voor de beschrijving van de buitenplaats door de eeuwen. **Sluisnae** wordt daarop aangeduid met 'a' ten zuiden van Nieuwersluis op de oostoever van de Vecht. De bijbehorende bezittingen aan landerijen zijn aangegeven op een strook onderaan de kaart met oplopende cijfers en die van Pieter Huntum zijn gemerkt met 55. Het grootste deel van deze plaats is ten nutte ingericht met veel vruchtbomen en weiland. In het midden zijn parterres de broderies en een wandelbos met een fantasierijk padenpatroon te zien. Er zijn twee rechthoekige gebouwen ingetekend, die met de korte zijden naar de Vecht liggen. Een aan de noordkant en een meer in het midden. Het noordelijke zou een boerderij kunnen zijn of het koetshuis en het andere het woonhuis. De volgende eveneens goed opgemeten kaart, door Ian Spruytenburch, stamt uit 1734 en werd ook uitgegeven door Johannes Covens en Cornelis Mortier te Amsterdam. Het is de 'Nieuwe kaart van Mynden en de twee Loosdrechten' opgedragen aan Lieve Geelvinck, onder andere Heer van Mijnden en de Loosdrecht. Ook op deze kaart staat het buiten gemerkt als zijnde van 'De Hr. P. Huntum'. De percelen staan vol met bomen getekend, er is niets te zien van een tuinaanleg. Alleen het noordelijke pand is ingetekend. Hetzelfde geldt voor de Ketelaarkaart, die tussen 1768 en '80 is opgenomen ten behoeve van de Waterlinie en waarop het buiten als *Sluizenaar* opgevoerd wordt en dus nog als **Sluisnae** bekend stond. De grootte van de buitenplaats is op deze drie kaarten niet wezenlijk verschillend. De kadasterminuut opgenomen in de jaren voor de officiële uitgave in 1832 (afb. 12) geeft weer een goed overzicht van de bezitting. Die is mogelijk door Adriaan Paets van Troostwijk en of zijn directe voorgangers belangrijk uitgebreid met weilanden tot over de wetering uitlopend in het uitgeveende water van Loosdrecht.

Het park is inmiddels landschappelijk aangelegd met een grote waterpartij met twee eilandjes erin. De naburige buitens aan de zuidzijde blijken geheel – **Gelderrust** – of gedeeltelijk – **Lixboa** – toegevoegd te zijn aan **Hunthum**.

Afb. 12. Kadaster kaart (minuut) van Hunthum (sic) uit 1832. Sectie E Mijnden (toenmaals Loosdrecht). Het lange gebouw in het midden bij de Vecht moet het huis zijn waaraan mogelijk de boerderij vast zat gezien de er naast staande hooiberg.

Afb. 13. Het aanzien van Hunthum vanaf de Vecht gezien in 1836 op een litho van P.J. Lutgers. (*Gezichten aan de Rivier de Vecht* door P.J. Lutgers 1836)

Dankzij de bovengenoemde Loenense tekenaar-kunstschilder P.J. Lutgers (1810-'74) is er nog een oudere afbeelding van de koepel van **Hunthum**. Op zijn litho uit 1836 (afb. 13) is de koepel vanaf de Vecht te zien, die naast het zuidelijke van de twee toegangshekken stond en over de scheisloot was gebouwd. Daarachter staat het oude woonhuis. De koepel was van fors formaat, 7,5 x 7,5 meter, en een meter of acht hoog met een lichtkoepeltje erbovenop. De stijl van het gebouw en de decoratie lijkt Lodewijk XVI te zijn, terwijl die van de hekken Lodewijk XV is.

Afbeelding 14 toont de andere kant van de koepel in 1844 met in het verschiep het aan de noordkant van het terrein staande koetshuis met een door een tympan gedekte middenrisaliet. Het ziet er niet naar uit dat Ooster met de koepel iets anders heeft gedaan dan opknappen.

Afb. 14. De koepel van Hunthum aan de parkzijde. Gesigneerd 'P.J. Lutgers 1844'. (Atlas HUA)

Tegelijkertijd met de tekening van de tuinzijde van de koepel werd een gedetailleerdere tekening van de noordzijde van het huis door Lutgers gemaakt, vermoedelijk eveneens in 1844 (afb. 11). Hierop is hetzelfde huis te zien als op de genoemde litho uit 1836, bestaande uit een tweelaags hoog vierkant huis met geblokte pilasters en een afgeplat schilddak met schoorstenen op de hoeken. Opvallend is dat de ingang van het – vermoedelijk uit het derde kwart van de 18de eeuw stammende – huis aan de noordzijde was in plaats van, zoals meestal bij Vechtbuitens, aan de Vechtkant. De kamers op de benedenverdieping moeten flink hoog geweest zijn gezien de acht ruits empire ramen, die zelf al drie meter hoog waren. Opmerkelijk is het grote ronde raam boven de voordeur met twaalf ruiten dat aan de bovenzijde met een gebeeldhouwde strik met aan weerszijden langs het raam afhanginge linten werd afgesloten in Lodewijk XVI stijl.

Afb. 16. Het door Ooster verbouwde huis Hunthum in 1856 vanaf de tuin getekend door P.J. Lutgers. (HUA 201439)

Nog in 1856 werden door Lutgers twee gezichten op **Hunthum** vanaf de Vecht in noordelijke en zuidelijke richting geschilderd, waarbij op de eerstgenoemde de zuidgevel met geblokte pilasters van het 18de-eeuwse huis te ontwaren is in het geboomte. Eveneens in 1856 – een jaar voor de verkoop en sloop – maakte Lutgers nog een tekening van de oostzijde van het huis. Hierop is het vernieuwde huis met mansarde dak vanaf de tuin afgebeeld (Afb. 16) waarbij twee vleugels blijken te zijn aangebouwd. Die zijn ook te zien op afbeelding 8: een kaart van de omgeving van fort Nieuwersluis uit 1855 met de verboden kringen.

Het blijft voorsnog onduidelijk hoe de afbeelding van de oostzijde met de midden 19de-eeuwse zijvleugels en mansardekap past bij het oudere 18de-eeuwse huis met de geblokte pilasters, dat we van de tekeningen van de Vechtzijde kennen. Gezien de plattegrond van het huis in 1855 op de kringenkaart werd mogelijk niet alleen het dak vervangen door een mansardekap, maar werd wellicht ook de entree naar het midden van de Vechtgevel verplaatst. Door de vorm en hoogte van de mansardekap enerzijds, en het ontbreken van de schoorstenen van het 18de-eeuwse bouwdeel aan de Vechtzijde anderzijds, lijkt het erop dat de verbouwing, waarbij de mansardekap en de vleugels aan de oostzijde werden aangebracht, van ná 1844 dateert. In dat geval zou Ooster **Hunthum** tweemaal verbouwd hebben, waarbij hij in 1838 allereerst de boerderij achter het 18de-eeuwse huis heeft gesloopt en het interieur mogelijk moderniseerde, om pas in tweede instantie aan de oostzijde een tweetal vleugels aan te bouwen en het hoofdgebouw van een mansardekap te voorzien.

Na de afbraak van de gebouwen zijn zoals gezegd de landbouwgronden in andere handen geraakt maar bleef het oude park grotendeels intact. In de vijftiger jaren van de 20ste eeuw werd er een bungalow aan de noordzijde neergezet.

Met veel dank aan Leo Wevers voor zijn informatie en aanvullingen.

Noten

- 1 www.delpher.nl, *Utrechtsche provinciale- en stadscourant: algemeen advertentie-blad* d.d. 15-11-1856. KB C31, nr. 272.
- 2 P. Meijer, *Hekken in Nederland*, uitg. Waanders, 2002, p. 91-93.
- 3 National Archives Kew, will of Peter Hunthum and Catherine Leitheimer, Engelse kopie van hun testament d.d. 13-04-1707, not. Johannes van den Ende, Amsterdam en idem 14-04-1723, not. Michael Servaas, Amsterdam bij not. P. de Marolles in Londen op 17-03-1732, Cat.ref. PROB 11/651/289.
- 4 Afwikkeling nalatenschap C.Hunthum-Leitheimer
- 5 H.F. Wijnman e.a., *Vier eeuwen Herengracht*, 1976, o.a. nr. 488.

- 6 Nationaal Archief, archiefblok Coll. Calkoen, nr. 1147, toeg. 1.10.16 01. Afhandeling nalatenschap Pieter van Loon.
- 7 www.delpher.nl, *Leydse courant*, d.d. 25-06-1810. Reg. arch. Leiden, nr. 76.
- 8 www.delpher.nl, *Opregte Haarlemsche Courant*, d.d. 09-08-1827, KB C37, nr. 95.
- 9 www.delpher.nl, *Opregte Haarlemsche Courant*, d.d. 10-01-1828, KB C37, nr. 5.
- 10 HUA, not.arch., toeg. 34-4, inv.nr. U324c31, 20-10-1837.
- 11 www.delpher.nl, *Opregte Haarlemsche Courant*, d.d. 15-05-1838 KB C37, nr. 58.
- 12 Archief Breukelen (RHC Vecht en Venen), n.a. Anth. Verdam Adrsz., Mijdrecht, nr. 44, 12-04-1838.
- 13 E. Munnig Schmidt, 'Hoffwerk. Een verdwenen buitenplaats', *Jaarboek Nifflarlake* (1997) p. 41.
- 14 H.F. Wijnman, *Vier eeuwen Herengracht*, 1976, nrs. 212, 434.
- 15 Archief Breukelen (RHC Vecht en Venen), n.a. Cornelis Maurits van Eerden, Loenen, nr. 75, 30-09-1842, zie ook nr. 83, 28-10-1842. Beide aktes vermelden W.P. Pook van Baggen te Amsterdam als verkoper, tot 1837 eigenaar van Nieuwerhoek. Dank aan de heer W. Mooij voor noot 12 en deze gegevens.
- 16 zie noot 1.
- 17 zie noot 1, nr. 93.
- 18 zie noot 1, nr. 229.
- 19 L.W. Doude van Troostwijk, 'Eigenaren van Sterreschans', *Jaarboek Nifflarlake* (1979), p. 56-58.

Cromwijck op de grens van de oude en de nieuwe tijd

Bewerkt door E. Munnig Schmidt, Loenen 2013

Ons lid, de heer Van den Berg, bewoner van **Valk en Berg** aan het Zandpad in Maarssen en redder van **Cromwijck**, bracht schrijver dezes een copie van een interessante brief. Die brief is geschreven in 1962 door de toen 89-jarige mevrouw H.M.C. Bastert, jongste zuster van Vechtschilder Nico Bastert, waarin zij terugblijkt naar haar jonge jaren op het huis **Cromwijck** (afb. 1). Haar vader was Jacob Nicolaas Bastert, eigenaar van de steenfabriek naast Cromwijck, net in Breukelen, en onder andere minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Zij is daar de laatste dag van de zomer van 1873 geboren en beschikte kennelijk over een goed geheugen. Schrijver dezes laat haar aan het woord met hier en daar een verduidelijking van zijn hand

Afb. 1. Cromwijck met het hek dat in de 20ste eeuw is gesloopt. (Coll. Lisman)

'Ik heb nu tijd genoeg om mij af en toe in het verleden te verdiepen en het is misschien aardig om te lezen voor de nazaten, hoewel de jeugd niet veel interesse heeft voor het verleden [dat is dus van alle tijden], enfin het is mij zelf een groot plezier om alles nog eens op te halen.

Ik zal beginnen met toen ik nog heel klein was, maar wat ik me toch nog herinner. Heel dikwijls stond ik dan in de voorgang voor de glazen voordeur en keek op mijn teentjes staande naar de lange sleep boten, die toen door de Vecht kwam en telde de schepen die achter de stoomsleper waren of de vloten van hout, die uit Duitsland kwamen. Middenop stonden dan driekante houten huisjes, waar dikke mannen zo lang zij voeren in woonden.

Zij rookten lange pijpen en konden soms danig tegen elkaar schreeuwen. [Dit moet voor de opening van het Merwedekanaal in 1890 zijn geweest waarna dit verkeer uit de Vecht verdween]

Ik had witte opengewerkte kousjes aan en lage lakschoentjes. Er was voor mij een Duitse *bonne*, Ernestine, en als de mensen gingen eten werd ik door haar naar bed gebracht en had vooruit gegeten.

Afb. 2. Prent van P.J. Lutgers met een houtvlot dat over de Vecht vaart. (Coll. Munnig Schmidt)

Wat later, dus wat ouder zijnde, herinner ik mij dat in het voorjaar de grote zolder werd schoongemaakt. Dan werden de zomerjurken uit de kist gehaald en naar beneden getakeld in een baliemand en mochten wij ze aanpassen. Ze hadden alle namen: “de kikvors” (groen), de “kanarie” (geel), enz. De verkleedkist werd dan ook gelucht en het was heerlijk om daar eens in te kijken. Er waren enkele kostbare antieke zijden rokken en japonnen in en daar in die tijden bij bruiloften soms comeditjes of *tableaux vivants* werden opgevoerd deed dit alles dienst. Soms *tableaux vivants* ’s avonds op het bergje met Bengaals vuur weerspiegeld in de vijver en was dat een fantastisch gezicht. Op de weg (het Zandpad) ver er van af maar toch zichtbaar stonden dan soms mensen stil om alles te zien.

De schone was, die eens in de zes weken terug kwam, [uit ’s-Graveland?] werd ook naar zolder getakeld. De schipper met trekschuit en paard ervoor bracht die naar Cromwijck. In de bocht komende begon hij al heel hard te roepen: “Cromwijck ho”. Dan kwam de tuinbaas met de kruiwagen naar de steiger en werd de grote mand naar de tafel gereden. Toen we veel en veel ouder waren moesten we op zolder helpen de was aan kant te maken. Die kwam nat thuis en dan moest alles “geplakt” worden, iets dat nu niet meer bestaat. Daarna moest alles opgehangen worden en drogen, daarna rekken en het tafelgoed duimen; dan werd alles gemangeld met de trekmand, waarvoor twee tuinlui kwamen; daarna heel precies gevouwen. Er was ook een speciaal dienstmeisje “het linnenmeisje” voor. Als het vroor in de winter was het een erg koude bedoening daarboven en hadden we een kom warm water naast ons om af en toe de handen in te warmen. Wat een verschil met nu, hele dure was teruggekregen en als men oud is zo de kast in.

Maar moeder [M.S.F. Koorders] had graag dat wij al deze huishoudelijke dingen leerden. In november was de slacht. Er werden altijd twee varkens gemest, een voor eigen gebruik en een voor de tuinbaas. Die varkens waren in een hok in de schuur in de oude moestuin. Wij gingen dikwijls naar ze kijken en hoorden hun geknor. Daar dichtbij was een open stookgelegenheid en daar werd het kriel [kleinste aardappeltjes] van de aardappelen voor de beesten gekookt. Heerlijk was het om er een paar van te snoepen. De tuinbaas had daar ook nog een paar witte geiten voor de melk. De rest van de schuur was vol werktuigen voor de tuin en soms werd daar hout gezaagd. Het was er een stoffige bedoening vol spinnenwebben en ik vond het altijd een beetje angstig in die schuur. Maar nu om terug te komen op de slacht. In november kwam dan de slager met grote messen en werden de varkens onder luid gegil geslacht. We

mochten natuurlijk niet gaan kijken, maar we gingen naar het bergje er niet ver vandaan om het gillen te horen. Nu denk ik wat vreselijk toch en hoe wreed. Maar als kind wist ik niet beter. Daarna ging het opengespleten varken op de leer [trap] buiten de schuur om te besterven. Wij gingen dan allen kijken en was het een mooi zindelijk gezicht. Later kwam de slager het uitsnijden en begonnen de werkzaamheden. Matje, de werkster, kwam dan en bereedde alles met de keukenmeid. Kruiden werden afgewogen, worsten gestopt, balkenbrij gemaakt, zult en hoofdkaas, enz. Er was een apart zoldertje boven de badkamer, daar werd alles bewaard en de zijden spek opgehangen. Wij aten er de hele winter van en ik kan niet anders zeggen, alles was heerlijk (ik at toen nog vlees) ook werd er veel weggegeven aan de getrouwde kinderen enz.

Ons eten was eenvoudig maar heerlijk bereid, de echte boter ontbrak niet. Groot stuk vlees meestal, dat aan de dientafel vooraf werd gesneden, meestal door een mannelijk element. Eten op tafel met twee comforen. Als de eerste gang afgelopen was mochten de jongste kinderen week om week schellen aan een breed koord dat in de hoek van de kamer hing (we vonden dat heerlijk) dan verscheen een keurig dienstmeisje in zwarte japon, witte schort en wit tul-len mutsje. Zij nam alles weg en bracht het toetje binnen. Na het eten werden glazen en zilver in de kamer aan de dientafel door de juffrouw of een van ons meisjes afgewassen. Daarna ging er een grote ijzeren lepel in de kachel en als hij dan goed warm was, soms roodgloeiend, ging er een zekere hoeveelheid lavendel aangemengd op en liep men ermee de kamer rond. De etenslucht verdween dan. Om acht uur dronken we in de zaal weer thee nadat moeder in de binnenkamer wat gerust had en ik daar had zitten lezen, natuurlijk toen ik wat ouder was. De dienstboden hadden altijd een ander menu dan wij binnen. Zij kregen ruim vlees, maar meest lappen of varkensvlees en veel bonen en erwten. Er waren drie dienstboden, de knecht en in de tuin, behalve de baas, twee knechts en een jongen, die ook wel in de stal hielp.

's Morgens werd alles voor het eten uitgegeven en soms afgewogen in potjes gedaan in de provisiekamer en ging alles op een blad naar de keuken. De provisiekamer was halverwege de trap; daar waren twee grote kasten met van alles en ook nog veel planken met inmaak. Dat kamertje werd daarna weer afgesloten. In de kelder stond een groot vat boter, dat, wanneer het kwam werd afgespit en met pekkel overgoten. Hiervan ging dan ook dagelijks flink wat op een bord naar de keuken voor het middagmaal. Dit vat stond in de afgesloten kelder waar ook de wijn was.

Als vader thuis was (dat was niet dikwijls) kwam hij naar beneden want boven had hij zijn eenvoudige kamer en zat hij daar te werken. Aan de ovale tafel in de zaal gezeten keek hij dan de boeken uit de portefeuille na en amuseerde zich soms kostelijk met de *Fliegende Blätter*. Moeder schonk thee en breide wat; ik zat ook aan een handwerkje. Job en Jan lazen de krant. Om tien uur servet op tafel en glazen en beschuit en werd er warme melk gedronken en beschuit gegeten en vader nog wat fruit, dat hij dikwijls zelf ging halen uit het schuifkastje.

Zoals het met de slacht ging in de winter, zo was het des zomers met de inmaak. Wij hadden twee moestuinen en konden dat alles natuurlijk niet in een keer opeten. De tuinbaas gaf een seintje als de groenten voor de inmaak geschikt waren en dan kwamen er manden vol doperwt en later sla en snijbonen. Wij zaten dan na het ontbijt op een koele plek in de tuin (de zomers waren toen erg warm) te doppen of af te halen en de logees (soms waren er hele gezinnen, wel acht) die meehielpen en dat was allergezelligst. Matje, de werkster, kwam dan weer [om de flessen en bussen te vullen en te wekken]. Het eind was, dat de loodgieter kwam om de bussen waarin de groenten werden gedaan dicht te solderen. Postelein ging in de flessen en dat was niet zo gemakkelijk en dat deden wij zelf. Voor het fruit gingen we ook zelf mee helpen plukken, bijvoorbeeld de frambozen en de bessen. Bij de bessen zat ik op een grote omgekeerde bloempot en menig trosje verdween in mijn mond.

Frambozen en morellen (de laatste werden eerst met een naald beprikt) werden veel op brandewijn gezet. Jam werd er niet veel van gemaakt. De provisiekamer zag er dan zo gezellig uit met al die bussen, potten en flessen. Ook ging een deel naar de getrouwde kinderen. We noemden dat de sleepdienst. Er was ook een bepaalde mand voor; die ging mee op de bok van het rijtuig als moeder daar heen ging.

Wat waren die zomers heerlijk, steeds buiten zitten, soms tot 's avonds laat, 10-11 uur, met de lamp op. Jo en ik zaten daar dan. Vader en moeder gingen na de thee weer in huis. Het was zo stil en rustig daar buiten aan het riviertje de Vecht, geen blaadje bewoog. Af en toe ratelde een wagentje langs de straatweg [toen nog een klinkerweg] of werd er van De Olifant, het kroegje aan de overkant [westkant van de Vecht] iemand overgezet. Men riep dan hard "over" en dan kwam het schuitje om je te halen, soms gauw, soms kon je eindeloos staan (afb. 3). De mensen van de steenoven gingen nogal eens over om drank te halen. Overdag maakten wij er vaak gebruik van. We hadden drie plaatsen waar we 's avonds thee dronken. Dat lag aan het weer en aan de wind: voor het huis, voor de binnenkamer dus opzij van het huis of in het hutje. Jan Tellegen, de

knecht, kwam dan vragen: "Mevrouw, waar verkiest U thee te drinken?" En dan bracht hij het theeblad en de theestoof. Het was enig en gezellig.

Des zomers waren er steeds veel logees, oude tantes, of hele gezinnen van de getrouwde kinderen, plaats genoeg in huis. In de jachttijd, in het najaar, kwamen ook wel vrienden van Jan om te jagen met Dirk, Jo en Jan. Soms op een drijfjacht, soms voor de voet weg en dan liep ik wel eens mee, want zag de narigheden voor die beesten toen nog niet in. Met een drijfjacht werd hen een jachtschotel voor de lunch aangereikt, die zij dan bij de boer opaten en die per ezelwagen was gebracht. Als zij laat in de middag thuis kwamen werd het wild buiten neergelegd en gingen wij allen kijken. Enkele hazen of gevogelte werden dan in de kelder aan de wildkroon opgehangen, ook wel op zolder om het lang te kunnen bewaren(?). Verder werd er uitgedeeld en verzonden. Des avonds op de sociëteit (kamer boven in het nieuwe gebouw) was het geweren schoonmaken en rusten en ik mocht daar wel eens bij zijn. Vader en de broers gingen ook wel uit vissen met de zegen, maar dat was verder weg.

Sinterklaas was een gezellig feest met massa's pakjes en grappen in baliemanden. Er kwamen dan wel eens geheimzinnige pakjes, die je niet zo gauw kon thuisbrengen.

Afb. 3. Het bootje dat passagiers overzette bij Cromwijk. (Coll. H. van Bemmel)

Met kerstmis stond toen ik klein was altijd een grote boom in de zaal. Weken tevoren waren wij al in de weer met voorbereidselen. Platen uitknippen, kleuren, dan op karton plakken, een mooi randje van sitspapier er omheen en achter een flessebandje als lus vastgeplakt met een kaartje van papier om het op te hangen. Verder maakten we kettingen van sitspapier voor in de boom. Bovenin werd een wassen engel gehangen. Ook appels werden er in gehangen. Op een van de avonden kwamen de kinderen van de arbeiders van de steenfabriek met hun moeders. Daarvoor hadden we mutsjes en boufantjes [shawls] gebreid of gehaakt. Ieder kreeg dan zo'n kledingstuk en speelgoed. Chocolade en krentebroodjes werden rondgedeeld. Moeder las het kerstevangelie voor en wij allen zongen kerstliederen bij het [18de-eeuwse] pijporgel in de zaal waarop Frulia, onze gouvernante, ons begeleidde. Eerste kerstdagavond was voor ons, de familie. Aan tafel was er dan altijd iets van wild en plumpudding ontbrak ook nooit, maar soms wilde die niet branden, dan waren we in spanning. Later was de boom afgeschapt en was er alleen maar wat versiering en kwamen de getrouwde kinderen om beurten eten.

Op Oudejaarsavond gingen wij allen eerst naar de kerk in Maarssen per vigilante [een gesloten (huur)rijtuig] (afb. 4). Een vrij lange preek met een heftig gesticulerende dominee en lijzig zingen. Wij zaten vlak voor of achter een boerenfamilie die erg naar koeien rook en daar kon ik geen stichting van krijgen. Daarna thuis een kopje thee en later op de avond gekookte tamme kastanjes met boter, heerlijk. Moeder was dan altijd zenuwachtig. Tegen twaalf uur las vader nog een psalm of gezang voor en dan feliciteren met het nieuwe jaar. Op Nieuwjaarsdag vader naar de kerk, soms enkelen van ons kinderen ook. Daarna kwamen de echtparen of de vrouwtjes van de steenoven nieuwjaar wensen, netjes aangedaan, de geschuurde klompen netjes op een rij in het boekenkamertje (waar ik nooit een boek ontdekte) maar het was de achteruitgang, dicht bij het poortje dat naar de fabriek leidde. De ovengasten kregen dan op nieuwjaar een glaasje rode wijn met suiker, zaten een poosje te praten en dan gingen ze weer weg. Aan tafel des avonds om zes uur kwamen zo veel mogelijk de kinderen met man of vrouw en aten we het stokvismaal. Moeder was dan wel wat zenuwachtig of alles wel goed in orde was en het was ook een hele drukte alvorens iedereen alles op het bord had wat er voor nodig was. Jo vooral was dan lastig als het alles niet gauw genoeg circuleerde omdat zijn eten dan koud zou worden. Maar het was altijd heel gezellig.

De generatie van nu zou het zich niet kunnen indenken, maar op Cromwijck en nergens op de buitenplaatsen was waterleiding, noch elektriciteit, noch

Afb. 4. Een koets houdt halt bij het hek van Cromwijck, ca. 1915. Gezien het feit dat deze koets open is, zal het niet de vigilante zijn waarin de familie naar de Oudejaarsdienst ging. (Coll. RHC Vecht en Venen)

centrale verwarming. De knecht bracht 's morgens altijd emmers water naar boven en het linnenmeisje vulde daarmee de lampetkannen want wij hadden allen wastafels met kan en kom. Moeder gebruikte altijd gefiltreerd regenwater uit de regenton. In de stal was een pomp met heerlijk drinkwater, daarmee werden de karaffen gevuld. De verlichting was met petroleumlampen, die de knecht elke dag schoonmaakte en vulde in dat boekenkamertje. Van zo'n groot huis waren dat er heel wat. Verder moest hij hout en turf rondbrengen, want daarmee werden de kachels gestookt; als het heel koud was werd ook steenkool gebruikt. Wij deden het ermee en wisten niet beter, klaagden nooit over kou, maar waren zeer dik en warm gekleed en in het eten werd veel boter of spek gebruikt. Nu lopen de jonge mensen bijna naakt, zijn mager en eten daarvoor weinig en schraal en zijn steeds koud. De zomers waren veel warmer en deed men veel prana[?], zonnewarmte, op. In sommige kamers waren wit

porseleinen kachels met aan de achterkant een soort oventje en daarin werd dan soms wat te eten gezet om warm te houden als de broers soms wat later thuis kwamen. [Het gaat hier om zgn. Zeister kachels (in het Duits *Kachelofen*), uit wit geglazuurde tegels met een holte met ijzeren krammen en klei opgebouwd op een ijzeren grondplaat op poten. Deze werden door de Hernhutters, die uit Bohemen kwamen, in Zeist vervaardigd.] Op de slaapkamer van vader en moeder stond een medicijnkastje dat toch wel een beetje eigenaardig was. Van allerlei huismiddeltjes zaten daarin: venkelwater, pepermuntwater, *Eau de Carme*, aluin, drop, sennestroop, rabarber, magnesia, spijkerbalsem en linnenwindsels enz. Dit waren zulke uitstekende middeltjes beter dan nu al die vergiften uit Amerika. Op dat kastje stond o.a. een nachtlucht dat bestond uit een potje olie, daarin een drijvertje en daar weer op een wassen pitje in een klein kartonnen knipsel van een speelkaart. Men kocht die pitjes in een spanen doosje. Dat potje stond in een ijzeren houdertje en daar was dan een aardig wit porselein plaatje voor waar het licht door scheen. Vele mensen gebruikten dat toen zo. Het bed van vader en moeder had een hemel op vier stijlen op de hoeken, donker rode damasten gordijnen hingen er omheen. In het midden van die hemel hing een koord met kwast die werd gebruikt om zich aan op te trekken bij het opstaan. Op de logeerkamer stond net zo'n bed. Wij kinderen hadden, toen we klein waren, ook gordijnen om het bed, later niet meer maar toen sliep ik in een alkoof.

Gezellige koude winters met veel sneeuw en ijs brachten de arren met opgetuigd paard en bellen langs de wegen. Ook ik heb dat veel gedaan later; we gingen op de club rijden en later maakte ik hele tochten naar Gouda en Marken enz.

Zo moet ik ook de tochten naar Utrecht niet vergeten. Moeder, Frulia en wij, jongere kinderen, gingen dan met de vigilante met Wout op de bok 's morgens weg, met trommels en lijsten voor al de boodschappen. BoschHoning in de Choorstraat werd meestal aangedaan en haast altijd kocht moeder een trekpot en vele cadeautjes voor verjaardag of huwelijk. Daar over was de winkel van Harm waar wol en kousen werden gekocht. Bij De Laet op de Vismarkt allerlei soorten lekker brood en beschuit en soms vis besteld bij Engelman. Dan naar een handwerkwinkel op het Oud Kerkhof (Nolet en Tupker, de kapper). Wij aten onze boterhammen meest in het rijtuig vooraf of bij juffrouw Oudegeest, waar linnegoed werd gekocht. Dat was ook weer ons eindpunt en daar werden vele boodschappen bezorgd en kwam Wout ons weer halen. We vonden die tochten maar heel matig want moeder bleef erg lang in die winkels, vooral bij

Afb. 5. Deze groepsfoto van bewoners van kasteel Loenersloot toont hoe trots men in 1895 was op het bezit van een glimmende fiets met luchtbanden. (Coll. Stichting Kasteel Loenersloot)

Oudegeest waar het ook zo muf rook. Denk eens aan jongelui: in die tijd geen auto's, sporadisch fietsen en voor dames al helemaal niet, geen telefoon, geen radio, geen televisie, en zoals ik reeds schreef, geen accommodatie voor de huishouding, maar het leven was heerlijk rustig en vol tevredenheid en respect. Ja, veel is veranderd maar of het gelukkiger is, is nog de vraag.

Ik weet nog toen ik fietsen leerde, ik was zo ongeveer twintig jaar [1893 dus]. Wij gingen dan, een vriendin, mijn schoonzuster Amp en ik een paar maal per week naar Utrecht en daar leerden wij het in een rijwielsschool. [Denk aan de lange rokken in die tijd] Toen wij het genoeg kenden gingen we buiten op de Ezelsdijk rijden met een instructeur. Nu doen kleine hummels van 6 jaar het zo maar ineens op straat (afb. 5).

Frulia, onze gouvernante, heeft ons in de leer-speelkamer op Cromwijck de eerste beginselen van lezen, schrijven, rekenen, enz. geleerd. Pas op mijn twaalfde ging ik naar school, de dagschool van de meisjeskostschool in Maarsse. 's Morgens om half negen gingen Greeth en ik te voet naar de school, goed ingepakt, soms met de overschoenen aan. Jan Tellegen, de knecht, ging

dan mee en droeg de tassen en hij nam dan meteen een grote groene hengselmand mee voor de boodschappen. Ons twaalfuurtje zat dan ook in de tas want we bleven over en om vier uur werden wij met de ezeltwagen gehaald. Dat was een heel evenement want de vriendinnen mochten dan soms een eindje meerrijden. Lang zijn Greeth en ik niet samen naar school gegaan, want zij was vijf jaar ouder dus toen ik op school kwam ging zij er bijna al weer af. Heel dierbaar was onze band niet, we waren zo heel anders en zij kon mij nog wel eens commanderen.

Jacob, mijn tweede broer, was altijd heel aardig met de kleine zusjes en na het eten kon hij heerlijk met ons stoeien in de gang en op de trap. Liepen we 's morgens naar school dan was hij bezig met een staketsel bij het croquetveld en riep ons na: "Kijk Jetje met de blauwselbenen" (Ik droeg soms blauwe kousen) en tegen Greeth over de kaneelbenen (dus licht bruine kousen). Hij was toen geloof ik student in Utrecht.

In de leer-speelkamer hadden wij een groot poppenhuis waar alles de pop aangaande stond: bedje, latafel vol kleertjes, wastafel, en tafel en stoeltjes, waarin we zelf zitten konden. Uren konden we daarin zitten spelen. Soms kwam broer Jan, die veel ouder was, erbij dan moest alles donker gemaakt worden en ging

Afb. 6. Cromwijck met de ernaast gelegen steenoven, litho door P.J. Lutgers, 1857. (Coll. H. van Bommel)

hij rond door de kamer met een ratel en riep: “Twaalf uren slaat de klok”. Dit maakte diepe indruk op mij en ik was wel eens een beetje bang. De kinderpartijtjes voor verjaardagen waren ook enig. Dan kwamen al de kennissjes uit de buurt en deden wij allerlei spelletjes. We hadden dan witte piqué jurkjes aan met een mooi breed ceintuur van een frisse kleur of Schots en een zelfde lint in het haar. We speelden dan blindemannetje, *Beau Chateau*, zakdoekje leggen, kruip door sluip door, pand verbeuren en later charades en stoelendans. Dit gebeurde in de zaal, die wat opgeruimd was. Op een gegeven moment kwam ons dienstmeisje binnen met een blad met limonade en orangeade, van mangelpers waren er erg lekkere koekjes. Het waren alleen meisjes en wij amuseerden ons dol. Gouvernante Frulia was een enig mens, altijd opgewekt en vol toewijding en liefde voor haar werk. Toen ik als laatste het nodige onderwijs bij haar had genoten bleef zij nog lang bij moeder als hulp in de huishouding tot zij om gezondheidsredenen naar Bronovo in Den Haag ging. Zij was de dochter van dominee Boeke, doopsgezind predikant toen in Maarssen.

Ik was dol op beesten, had al vroeg een mooie bok (Kees) met bokkewagen waarmee ik door de tuin reed en later een geit die ik zelf ging melken en waarvan de melk door mijn moeder in de thee werd gebruikt. Ook had ik konijnen die ik zelf verzorgde en waarvoor ik zoggedistels (paardebloemen) ging steken. Zaterdag moest ik dan alles uitmesten en daarna schoon stroo of hooi in de hokjes doen. Verder poezen, eerst de zwarte dominee met witte bef, die vader altijd “Ketje” noemde. Later had ik zelf een mooie grijze en ook een kater, grijs met wit. Er was nog al eens een nest met snoezige kleintjes. Ik had een verguld mandje voor ze met blauw gevoerd en dat stond erg mooi. Ik nam ze wel eens mee naar mijn kamer en dan konden ze zo aardig spelen met de zweep. Miah, de man, is verdwenen en nooit weergekeerd, maar Swimmy heeft lang geleefd en verhuisde met mij toen ik trouwde [met Ravestein]. Verder had ik krielkipjes en een haantje en Dirk en ik hebben samen het hok geverfd. Jan en Dirk hadden jachthonden, maar die kwamen nooit binnen.

Er waren drie ezels; een donker span voor de grote ezelwagen en dan een lichte zeer grote ezel, meer voor de kleine wagen. Daar vader een erg ongeluk met paard en rijtuig had gehad waren er eerst geen paarden. Later is er toch een heel mak paard gekomen, Emma, wat vooral voor mijn moeder wel heerlijk was. Toen ik ouder was nam ik van een vriendin van Greeth een dubbele hit met *dogcart*, tuig enz. over. Het dier heette Jamonef en ik heb er erg veel plezier aan beleefd en menig tochtje mee gemaakt. Geen van de broers of zusters was zo dol op beesten als ik en ik had er dus heel wat.

Al die gezellige weinig leven makende rijtuigen die wij toen hadden zijn er niet meer, alleen in Leek in een museum. Wij hadden later een coupéje en twee brikken, een heel klein dicht brikje, dat we de pillendoos noemden en een brik met zeiltjes, meer voor de zomer. Op de stalhouderij had men de Jan Plezier voor kinderpartijtjes, een tentwagen, een victoria, een vigilante en nog vele andere voor de verhuur.

De trekschuit had al afgedaan voor personenvervoer maar voer wel met goederen en vee. Hij pendelde tussen Amsterdam en Utrecht en werd getrokken door een paard aan een lange lijn. Op het paard zat een man, jager genoemd, die het paard op het jaagpad en langs de rolpalen hield. Moest de schuit door de brug dan werd de lijn naar de schuit geworpen, boomed de schipper de schuit verder en aan de andere kant werd de lijn teruggegooid.

Van Utrecht tot Vreeland voer een klein blauwgroen [stoom]bootje en dat was ons vervoer. Vader ging er dikwijls 's morgens om acht uur mee naar Nieuwersluis, liep dan de Stationsweg af, en daar toen alle treinen in Nieuwersluis stopten [dankzij Doude van Troostwijk], wat erg gemakkelijk was, ging hij per trein naar Den Haag of Amsterdam. Wij gingen dikwijls met het bootje naar een van de dorpen voor boodschappen of bezoeken. Als het aan onze steiger moest aanleggen stak de tuinbaas of de knecht een vlaggetje uit in de rolpaal [Er stonden een stuk of vijf rolpalen om de treklijn van de trekschuit te geleiden in de bocht waar Cromwijck zijn naam aan ontleent]. Als het bootje in de bocht was begon het al te fluiten en wij er dan gauw heen.

's Zomers als het mooi weer was gingen we met logés naar Vreeland, daar koffiedrinken en dan weer met het bootje naar huis. Het was een heerlijk tochtje, men kon in de punt zitten of bovenop, want in het roefje daar was niet veel aan. Het bootje voer ongeveer vier maal per dag op en neer. Ook lieten we de kapitein in Utrecht wel boodschappen doen, bij De Laat voor luxe brood of bij Engelman voor vis. Wij gingen ook dikwijls op een warme dag met ons heel eenvoudige schuitje een eindje roeien op de Vecht. Vader deed dat ook graag. Soms lieten wij ons trekken door een man van de steenoven (afb. 7) en dan gingen we wat verder. Een enkele keer ging de ezel er voor. Ook gingen we met logés een enkele keer naar de ruïne van kasteel De Haar, toen op de plek waar nu dat grote en mooie kasteel staat (zie p. 102). De picnic ging dan mee en we genoten daar erg. Bij die avondjes op de Vecht ging de harmonica wel mee waarop een van de broers, meestal Jan, dan speelde.

Als ik uit logeren ging werd er een hele grote koffer gepakt. Je ging dan ook wel voor circa drie weken weg, maar wat er allemaal in zat dat begrijp ik nu niet

Afb. 7. De Vechtboot naar Muiden, ca. 1914 bij Vreeland. (Coll. W. Mooij)

meer. Men had wel veel meer ondergoed en de japonnen waren vol baleinen, de verscheidenheid was groot, ook van hoeden en schoenen. De koffer ging dan op de bok van het rijtuig mee naar het station. Na een biljet te hebben gekocht voor jezelf werd de koffer gewogen en kreeg je een reçu. De kruier, die er toen overal was nam de koffer van de bok en beredderde dit alles. Bij aankomst op de plaats van bestemming gaf je het reçu weer aan een kruier, die de koffer dan of naar huis bracht of op een vigilante zette. Nu ga je met een kleine tas van huis en blijf je ook maar enkele dagen. In twee slaapkamers op Cromwijck waren alkoven (een alkoof is een aparte ruimte met een of twee deuren, bekleed met gaas, waarin een bed, een wastafel, een kaptafel en linnenkastje stonden). Overdag waren de deuren gesloten en was de kamer een volslagen zitkamer, 's nachts stonden de deuren open. In de keuken was een groot fornuis dat de hele dag brandde. 's Avonds werd het vuur ingerekend, dat wil zeggen dan werden de gloeiende kolen van de verbrande turf op een hoopje gelegd en er wat as over gestrooid; 's morgens werd daarmee de kachel weer aangemaakt. Ook de andere kachels werden met zulke roodgloeiende kolen aangestoken. Het dienstmeisje liep dan met een vuurdrager rond, een ijzeren ding waaraan een houten steel zat en spoedig met wat hout en een vuurmaker brandde de kachel. In de winter werden er enige diners gegeven aan de families van de buitens in de buurt of aan goede kennissen. Het menu was lang en uitgebreid en er werden verschillende wijnen geschonken. Als het diner afgelopen was dronken wij in het salon een kopje koffie en een *pousse-café* [glaasje cognac of likeur]. Daarna gingen de heren naar de herenkamer (vroeger leer/speelkamer), rookten daar en kwamen plusminus tien uur weer binnen bij de dames en om een uur

of half elf namen de gasten afscheid. Er was ook een categorie die geen diners gaven en dus ook niet op diners kwamen. Daarvoor werden avondjes georganiseerd. In het salon stonden dan drie à vier speeltafeltjes gereed en werd daar *whist* of *hombre* gespeeld [whist is een Engels kaartspel met vier spelers, het Spaanse *hombre* of *omber* een kaartspel met drie spelers]. Al spelende werd er eerst thee geserveerd en later wijn. Ook waren er avonden van alleen wat jongelui en na wat praten onder een kopje thee zongen wij liederen uit de *Liederschatz* begeleid aan de piano door broer Jan. Dit alles was gebruik op Cromwijck maar wij gingen ook terug naar de verschillende families en na zo'n gewoon avondje liepen Jan en ik meestal dat hele donkere eind (lantaarns waren er niet langs de Vecht) naar huis. Je zou de jongelui nu niet meer op zo'n avondje behoeven te tracteren, maar wij vonden het toen best gezellig.

Zo 's zomers hadden wij soms een eigenaardige logé: mejuffrouw Mulder, gewezen huishoudster van oom Jut [waarschijnlijk Dirk Jut die op Vroeglust in Breukelen woonde en stierf in 1872]. Zij droeg nog krullen in de vorm van horens van een ram en dan een zwart mutsje waaraan felgekleurde linten waren gespeld, die naar voren vielen [mode uit de jaren 1830-'40] Ik mocht dan

Afb. 8. Cromwijck nu, vanuit de lucht gezien. (Foto: Paul Deelman)

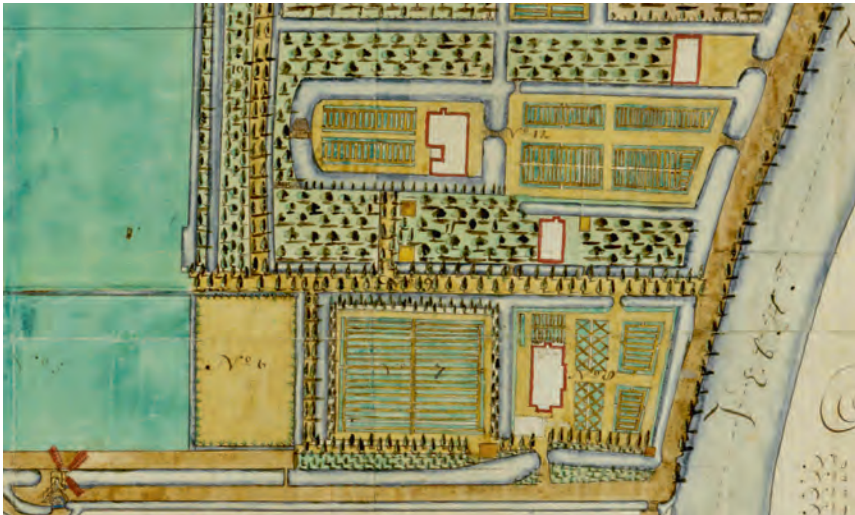
de kleur van de lintjes kiezen voor die dag. Zij had een heel goed slank figuur, droeg altijd zwart, strak lijfje en wijde rok, was een knappe verschijning. En nu ben ik wel aan het eind gekomen van het typische buitenleven op Cromwijck aan de Vecht tussen 1873 en 1908. Wat is er van Cromwijck overgebleven? De tuin bestaat niet meer, de bomen gerooid, de gezellige plekjes verdwenen, het aardige hek [fraai 18de-eeuws smeedijzeren hek tussen twee hardstenen pilaren] vernield en weggenomen. Het dak door brand vernield (afb. 8) [in 1934, maar in 1988 is dat door de familie Van den Berg weer hersteld].'

Van Lutternvelt stichting draagt bij aan restauratie dam Herteveld

S. de Clercq

De dam die vanaf de oprijlaan toegang geeft tot het huis **Herteveld** te Maarsse was in zo'n slechte staat dat restauratie noodzakelijk was. Die is in het vroege voorjaar van 2015 uitgevoerd. De Dr. R. Van Lutternvelt Restauratie Stichting, die heeft bijgedragen in de kosten, stelde als voorwaarde daarover in het Jaarboekje te informeren.

De dam is ongeveer 4 meter breed. Aan de kant van de oprijlaan waaieren de gemetselde muurdammen uit. Zij zijn afgewerkt met een rollaag waarin de hardstenen blokken voor de gietijzeren balusters van het hekwerk zijn opgenomen. Het damlichaam is massief, opgebouwd uit puin en heeft een duiker.

Afb. 1. Herteveld op de kaart 'Hofsteden en landerijen naast den anderen gelegen in de Gerechte van Maarsse, die ten Zuyden genaamt Herteveldt ende ten Noorden Leeuwevecht' door Jan van Diepenem in 1670. (Coll. HUA)

Afb. 2. Herteveeld ca. 1670 door Jan van der Heyden.

Om de oude eiken langs de oprijlaan zo veel mogelijk te sparen, zijn de werkzaamheden in de wintermaanden uitgevoerd. Na het droogleggen en baggeren van de sloot kon het slechte metselwerk worden gesloopt. Ongeveer 60 cm onder slootpeil bleek dat van voldoende kwaliteit om als fundament te dienen voor de wederopbouw. De oude stenen waren helaas te slecht voor hergebruik. Het metselwerk is uitgevoerd met Vechtformaat in kruisverband, het voegwerk met een fraaie snijvoeg. De hardstenen hoekblokken en het baluster zijn teruggeplaatst. De restauratie is naar volle tevredenheid uitgevoerd door het aannemersbedrijf Valkenburg uit Nigtevecht, Conmedra uit Nieuwersluis tekende voor het ijzeren hekwerk en het voegwerk.

De restauratie bood de mogelijkheid om de bouwgeschiedenis van de dam te onderzoeken. Wij weten dat hij er in 1670 al lag. In dat jaar maakte de landmeter Jan van Diepenem in opdracht van Everard Scott een kaart van zijn 'Hofsteden en landerijen naast den anderen gelegen in de Gerechte van Maarsen,

Afb. 3. Herteveld in 1835. (Tekening door P.J. Lutgers)

die ten Zuyden genaamt Hertevelt ende ten Noorden Leeuwevecht'. Op die kaart (afb. 1). is te zien dat het huis **Herteveld**, omgeven door sloten, op een eiland ligt, met twee toegangen. De zijkant van het huis, waar de keuken was, kon vanaf de Zijlweg via een brug over de Molenvliet worden bereikt. Hiervan zijn alleen in de slootkant nog wat resten te vinden. De hoofdtoegang vanaf de oprijlaan ging via de nog steeds bestaande en nu gerestaureerde dam. Het schilderij dat Jan van der Heijden (afb. 2) rond diezelfde tijd in opdracht van Everard Scott van diens eigendommen maakte, bevestigt het bestaan van de dam. Hoewel de dam zelf door een imposant poortgebouw met een leeuwenkop in het tympanon (van **Leeuwevecht?**, de oprijlaan gaf toegang tot beide buitens) aan het oog wordt onttrokken, is langs de oprijlaan een glimp van het baluster van de dam te zien.

De bestaande muurdammen kunnen niet de oorspronkelijke zijn omdat de toegepaste tras specie pas vanaf de tweede helft van de 18de eeuw werd gebruikt.

Terzijde: het is de vraag of dat poortgebouw – dat lijkt op het poortgebouw dat Huydecoper bij zijn **Goudestein** liet maken – ooit heeft bestaan, want er is geen spoor van te vinden op de kaart van Jan van Diepenem.

In het jaar 1804 werd **Herteveld** grondig verbouwd en gemoderniseerd, waarbij onder andere de vensters in de voorgevel van het huis werden vergroot en de gevel werd witgepleisterd (afb. 3). Waarschijnlijk is toen ook een begin gemaakt met de aanleg in landschapsstijl met onder andere de cirkelvormige aanleg voor het huis. Het is aannemelijk dat ook de dam met baluster en het toegangshek bij diezelfde ingrepen van 1804 zijn vernieuwd en de huidige vorm hebben gekregen, zoals ook al te zien op de litho van Lutgers uit 1835.

Wanneer deze datering klopt, dan was Gerard van der Zoo (1743-1826), die van 1797-1815 eigenaar was van **Herteveld**, de opdrachtgever. Wij kunnen ons voorstellen dat deze zoon van een timmermansknecht uit Leiderdorp, die in de Bataafs-Franse tijd bestuurlijk carrière maakte (hij was onder andere van 1801-'04 lid van het Wetgevend Lichaam van het Bataafse Gemenebest) niet achter wilde blijven bij de bouwdrift van zijn overbuurman, de patriot Jan de Witt. Deze was door vererving eigenaar geworden van het door Vingboons ontworpen **Elsenburgh** en besloot, toen hij in 1795 uit ballingschap uit Frankrijk terugkwam, om dat 'ouderwetse' huis te slopen en een nieuw, modern **Elsenburgh** te bouwen. Dat was echter zo groot en onbetaalbaar dat het in 1812 al weer werd afgebroken – waardoor dat terrein bij **Doornburgh** kon worden gevoegd en Zoicher het park in landschapsstijl kon aanleggen.

Ruygenhof en de geschiedenis van de fruitschuur

Drs Juliette J.M.A.M. Jonker-Duynstee en E. Munnig Schmidt

Bij de aanvraag in 2014 voor diverse vergunningen voor de in 2011-'12 gebouwde buitenplaats **Ruygenhof** aan de Rijksstraatweg in Loenen was er even sprake van dat een historische schuur op last van de gemeente afgebroken zou moeten worden (afb. 1). De eigenaren lieten onderzoek verrichten om de historische waarde van de schuur aan te tonen. Dit artikel is een weergave van dit onderzoek, aangevuld met nieuwe informatie die naar boven kwam bij de bewerking van het oorspronkelijke verhaal tot een artikel voor dit jaarboekje.

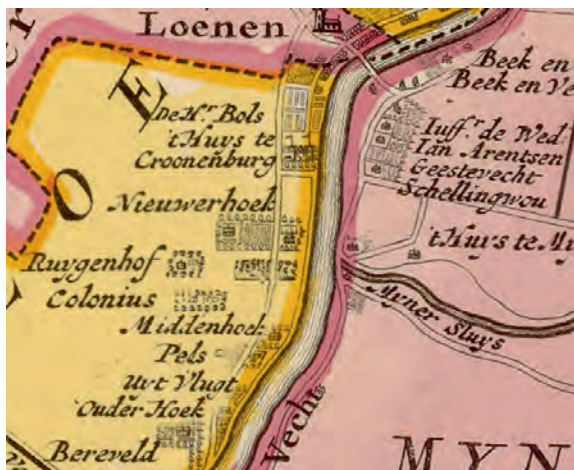
Afb. 1. De schuur bij Ruygenhof in 2011, voor restauratie.

Ruygenhof

De buitenplaats **Ruygenhof** past geheel in de traditie van buitenplaatsen zoals die zich in de vroege 17de eeuw in de zuidelijke Vechtstreek ontwikkelde. De ‘trek naar buiten’ van welgestelde Amsterdamse kooplieden was vanaf 1626 in eerste instantie in hoofdzaak als investering ontstaan. Zij kochten steenfabrieken of boerderijen en verbouwden deze tot herenhofsteden of bouwden er een huis bij. Aan bakstenen was immers een grote behoefte voor de aanleg van de grachtengordel en boerderijen leverden vlees, melk, verse groenten, fruit en dergelijke en grazige weiden om ossen op vet te mesten. Al snel ontdekte men de recreatieve voordelen van deze omgeving, weg van de stank en hitte 's zomers van de stad. En er was volop ruimte, frisse lucht, vers voedsel en vooral schoon water voorhanden en dit, na de aanleg van de trekvaarten, op maar een paar uur reisafstand van Amsterdam. De oeverwal van de zuidelijke Vecht tussen Loenen en Maarssen werd in een aantal decennia omgetoverd tot een arcadisch luthof waar de kooplieden-regenten de zomermaanden verbleven in hun ‘aardse paradijs’.

De buitenplaatsen vormden allengs een steeds fraaier geheel met hun tuinen en een grote diversiteit aan bijgebouwen als een orangerie, koetshuis, stal, theekoepel en schuren.

Ten zuiden van Loenen tot aan het dorpje Nieuwersluis verrees aan de Herenwageweg (nu Rijksstraatweg) tussen 1650 en circa 1750 een vrijwel aaneengesloten snoer van elf buitenplaatsen, achtereenvolgens van zuid naar noord:

Afb. 2. Ruygenhof op de 'Nieuwe kaart van de Mijnden en de 2 Loosdrecht' van Nicolaas Visscher uit 1703.

Jongerhoek, Beereveld, Ouderhoek, Uytvlught, Vreedenhoff, Middenhoek, Hoogerwerf, Ruygenhof, Nieuwerhoek, Croonenburg en Driehoven.

Wie **Ruygenhof** bouwde en wanneer is niet bekend. Op de 'Nieuwe kaart van de Mijnden en de 2 Loosdrechten' van Nicolaas Visscher uit 1703 is de buitenplaats voor het eerst weergegeven (afb. 2). In 1693 koopt Matthijs Romswinkel (1647-1719) Ruijgenhof.¹ Hij was koopman op Rusland. In 1710 blijkt Pieter Uylenberg de eigenaar te zijn² en in 1723 koopt de weduwe Bors van Waveren de buitenplaats van zijn erven.³ Het buiten wordt dan beschreven als 'hoffstede, huysinge, timmeragie, en Plantagie met 14 morgen 486 roe voor

Afb. 3. Op de 'Nieuwe Kaert van Loenen' uitgebracht door Covens en Mortier in 1726 is de aanleg van de buitenplaats goed te zien (N).

uyt de Vegt tot over de klijdijk tot aan de Hollandse wetering, ten Zuiden Pieter de Smeth en ten Noorden Van Taarling' (**Nieuwerhoek**). In april dat jaar was het buiten getaxeerd voor de erven Uylenberg op fl. 10.400.⁴ De weduwe staat dan ook vermeld als eigenares op de beroemde 'Nieuwe Kaert van Loenen', uitgebracht in opdracht van de net nieuwe Heer van Loenen en Nieuwersluis: Jacob Balde, uit 1726 (afb. 3). Deze kaart is gedrukt bij Covens en Mortier te Amsterdam met geschiedkundige details van de hand van C.C. van Bloemswaerd. Mevrouw Bors van Waveren was geboren in Batavia als Joanna Maria van Riebeeck (1679-1759), dochter van de latere gouverneur-generaal van Nederlands Indië van 1709-'13: mr Abraham van Riebeeck (16?-1713) en zijn vrouw Elisabeth van Oosten. Zij was de derde vrouw van Cornelis Bors van Waveren (1662-1722) met wie zij in 1712 was getrouwd.⁵ Eerder was zij de echtgenote van de voorganger van haar vader als gouverneur-generaal van Nederlands Indië van 1701-'09: Joan van Hoorn (1653-1711); bij zijn terugkomst in Patria kon hij fl. 472.000 aan wissels incasseren!⁶ Mevrouw Bors van Waveren kon dus een veer van de mond blazen. Cornelis was lid van de raad van Amsterdam, pensionaris van de stad, en onder meer directeur van de Sociëteit van Suriname. Hij was ook een voornaam ossenweider met een buiten in Heemstede waar hij twee boerderijen samenvoegde tot het buiten **Bosbeek**.

Dr. R. van Luttervelt meldt in zijn proefschrift dat **Ruygenhof** in 1751 in bezit was van Coenraad van Son, handelaar op de Levant. Waarschijnlijk was hij de eigenaar van het schip Ruijgenhoff dat in 1744 een reis maakte van San Remo naar Amsterdam. Nog in 1752 wordt het ook in een stuk van de Admiraliteit van Amsterdam genoemd.⁷ In mei 1751 wordt het buiten geveild: 'met deszelfs fraaye Heerenhuizing, Stal, Koetshuys en Tuynmans wooning, Orangehuys, Steene gecoupeld Speelhuys en kabinetten groot ca 8 morgen, mitsgaders 9 morgen land daarachter.'⁸ De nieuwe eigenaar zal Abraham de Haan (1698-1760) zijn geworden want in 1759 beschrijft Bengt Ferrner, Zweeds sterrenkundige, die dat jaar een reis door Nederland maakte in zijn – vertaalde – dagboek dat hij *Ruygenborch bij Loenen* bezoekt.⁹ Dat betreft **Ruygenhof** zoals blijkt uit de boedelbeschrijving van de doopsgezinde Abraham na diens overlijden in 1760.¹⁰ Ferrner schrijft:

Den 17den juni gingen wij naar de buitenplaats van Abraham de Haan -wiens tweede vrouw [Catharina van Limburg 1706-'61] getrouwd was geweest met [Jacob] De Clercq oudste [moet zijn middelste] broer Laurens - nl. Ruygenborch, bij Loenen. Behalve ons waren in het gezelschap een broer van De Haan [François] met zijn vrouw [Susanna] die een zuster van De Clercq was, verder een andere zuster van De Clercq nl. mevrouw Reis [Cornelia Fries?] en haar kleindochter en eindelijk een Amsterdams koopman, [Job Sieuwertsz] Centen, die heel goed Latijn sprak en in sommige opzichten heel geleerd was en veel boekenwijsheid had.

Jacob de Clercq, waarover Ferrner het heeft, was eigenaar van het fraaie **Drie-mond** aan het Gein, een buiten dat hij eerder bezocht. Niet alleen Bengt Ferrner bezocht deze familie maar eerder was dat ook het geval met sir Mathew Decker, een verengelste Nederlander die eveneens een dagboek bijhield van zijn bezoek in 1748 aan Nederland.¹¹ Hij bezocht onder meer de Breukelense buitens **Vroeglust**, dat gebouwd was door Abrahams broer François (1695-1762),¹² **Boomrijk**, dat toebehoorde aan broer Gerrit de Haan (1683-1755), en **Voortwijk** van de jongste broer, Jan de Haan (1689-1759) met wiens jacht de bezoeken werden afgelegd. De streek tussen Breukelen en Loenen heette niet voor niets de Mennistenhemel.

Bengts beschrijving van Ruygenborch vermeldt onder andere kersenbomen, karpervijvers, een grote menagerie (volière) en een mooie billardzaal. In 1761 kwam Ruygenhof opnieuw in de veiling.¹³ De stal blijkt twaalf paarden te kunnen herbergen en de stenen koepel wordt als *extra fraay* omschreven in de advertentie. Niet onwaarschijnlijk is dat **Ruygenhof** gekocht werd door Willem Feitama (1724-'92) en zijn echtgenote, Abrahams dochter, Sara de Haan (1727-1809) (afb. 4).

Afb. 4. Sara de Haan, portret door Tischbein(?), RKD 128450.

In 1774 meldt een niet nader bekende Fransman in zijn reisverslag:¹⁴ ‘Il quitte Amsterdam le 21 juin 1774 à 7 heures du matin, il s’arrête à Loenen chez Feitama dans la campagne de ce dernier, Ruygenhoff, où il loge pour une nuit après avoir visité dans le soireé Over-Holland propriété du riche négociant Willem Straalman’. In 1795 staat Willem Feytama nog als eigenaar te boek, maar dat zal een vergissing zijn, waarna zijn weduwe nog twee jaar eigenares is.¹⁵ Juli 1797 laat zij het buiten veilen. In de advertentie worden specifiek de biljartkamer en de menagerie vermeld.¹⁶ In oktober worden ‘orange, laurier, magnolias en andere Boomen mitsgaders eenige plant- en bloemgewassen, thuncieraden; een paard, halve kapwagen, chais’ en andere zaken geveild. Mogelijk is dat de aanzet voor de verlandschappelijking van de tuinaanleg door de nieuwe eigenaar.

Afb. 5. De begrafenis van Theodor Gülcher op 24 november 1806. De stoet vertrekt van zijn woonhuis op de Herengracht 502 te Amsterdam. (Tekening door Christiaan Andriessen, Collectie Stadsarchief Amsterdam)

Op een ontwerptekening voor een Lodewijk XVI deur van óf Bartholomeus Ziesenis óf Abraham van der Hart staat geschreven 'bij Feitama op Ruygenhoff'.¹⁷ Die zal rond 1780 getekend zijn ten behoeve van de kennelijke modernisering van **Ruygenhof**.

Op die veiling in 1797 werd Theodor Gülcher (1743-1806) eigenaar van **Ruygenhof**. Gülcher was afkomstig uit Urdenbach bij Düsseldorf en was in Amsterdam mede eigenaar van het bankiershuis Gülcher & Mulder. In zijn hoedanigheid van lid van het comité van Welzyn (1795-'96) in de provisionele regering van Amsterdam die later overging in het college van Repraesentanten, was hij curator van de hortus medicus.

In 1776 was Gülcher in Elberfeld met de eveneens Duitse Johanna Engelina Brügelmann (1757-1829) getrouwd. Direct na hun huwelijk verhuisden zij naar Amsterdam. Het echtpaar kreeg hier tussen 1777 en 1795 vier zoons en vijf dochters en woonde in het huis met de kolommen, Herengracht 502, de huidige ambtswoning van de burgemeester. Gülcher was een dusdanig fervent en bekend patriot dat de bekende tekenaar Christiaan Andriessen van zijn begrafenis – die, midden in de franse tijd 's avonds plaatsvond –, een tekening maakte.

Samenvoeging met Hoogerwerf

In 1812 kocht mevrouw Gülcher-Brügelmann het terrein van de naastgelegen buitenplaats **Hoogerwerf**, waarvan het huis inmiddels gesloopt was. Zij voegde het **Hoogerwerf**-terrein bij het grondgebied van **Ruygenhof**. Op de kadastrale kaart uit 1832 is goed te zien dat het bezit van mevrouw Gülcher ook deze

Afb. 6. Op de kadastrale kaart uit 1832 is het totale grondbezit van de weduwe Gülcher goed te zien (nrs B291-B335). De hele zuidelijke helft van het langerekte gebied is de voormalige buitenplaats Hoogerwerf (vergelijk de 'Nieuwe Kaert van Loenen').

voormalige buitenplaats betreft. Dit is zeer interessant voor wat betreft de fruit-schuur, want zo te zien staat deze op de locatie waar op de 'Nieuwe Kaert van Loenen' bebouwing van **Hoogerwerf** is aangegeven.

Met de aankoop van **Hoogerwerf** bereikten de weduwe Gülchers bezittingen een grootte van ruim 27 bunder. Hiermee stond zij op nummer 15 (van de 117) in de lijst van grootgrondbezitters van Loenen (afb. 6).

Ontmanteling

In 1829 overleed de weduwe Gülcher. Haar kinderen en erfgenamen maakten al snel aanstalten de buitenplaats te verkopen, want in datzelfde jaar vond er een flinke hakhoutverkoop plaats. Vervolgens werd het huis in april 1830 in twee delen ter veiling gebracht. Een deel met een aparte catalogus betreft de verzameling 'zware oranje- en citroenboomen, warme kast en oranjeriegewassen, waaronder oranje en laurierbomen, ananasplanten, chamerops humulus, magnolea's enz de tuingereedschappen en de broeierijen'. De tweede veiling betrof de inboedel van het huis en de bijgebouwen. Hieruit blijkt de aanzienlijke omvang van het huis **Ruygenhof**. Het bevatte zeven (logeer)kamers, twee kelderkamers en op de begane grond een zaal en kleine zijkamer en een desertkamer, 'de meeste met schoorstenen, geplafoneerd en fraai op doek beschilderd of behangen'. Daarnaast bevatte het huis een meidenkamer, keuken, washok en een mangelkamer. Het huis was voorzien van buitendeuren, een marmere gang, dertig buitenkozijnen, keukens, gewelven, zolders, een dubbele kap met zaggoot, riolen, pijpen en een straat met voorplein.

Per kamer is minutieus beschreven wat zich hierin bevond, van bedden tot porseleinen serviezen, van glasgordijnen tot spiegels, meubels en tapijten. De koopakte van 1830 meldt wat het ensemble van de buitenplaats inhield:

heerenhuizinge, boomgaard, bosch, bouw-, moes- en weilanden (in totaal 27 bunder en 69 roeden, ca. 28 ha.), stallingen [voor 16 paarden], koetshuis, tuinmanswoning, groot oranjehuis, speel- en tuinhuizen, eene Kaapsche kast zoo ananas als verdere trek- en broeikasten en verdere getimmerten daarop staande met de lanen, boomgaarden, moestuin en annexe landerijen.

Er stonden dus minimaal zes bijgebouwen rondom het herenhuis.

Verder behoorden een dubbele bank in de kerk te Loenen en een houtbosje in de Mijndense polder tot het bezit.

Metselaarsbaas Hendrik Spaarenberg kocht **Ruygenhof** op de veiling en verkocht het binnen een maand door aan Willem Pieter Pook van Baggen. Pook van Baggen was sinds 1827 eigenaar van **Nieuwerhoek** waarvan het overpark ten noorden grensde aan **Ruygenhof**. Al in 1824 hadden de toenmalige eigenaar van **Nieuwerhoek** en Gülcher een overeenkomst gesloten de scheisloot tussen hun beider grondgebied te dempen. (De overtuin van Gülcher aan de Vechtzijde van de Rijksstraatweg grensde ook aan de tuin van **Nieuwerhoek**.) Pook van Baggen ging voortvarend aan de slag, in oktober veilde hij het vee (negen koeien en drie ossen) en in december werd hakhout geveild.

In 1832 voegde hij het deel van **Ruygenhof** aan de Vechtzijde bij het grondgebied van **Nieuwerhoek** en evenzo de beide parken aan de westzijde van de weg. Het Hoogerwerfterrein werd apart van de hand gedaan. Op het vergrote terrein liet hij waarschijnlijk door architect Zocher een landschappelijk park met slingerdijken aanleggen. Bij feestelijke gelegenheden werden daar op de paden en rond de vijvers 's avonds honderden kaarslichtjes ontstoken. Ten slotte vond in 1836 de 'verkoop tot slooping' plaats van **Ruygenhof** en zijn bijgebouwen.

Start fruitboomgaarden en bouw schuur

Het terrein van **Ruygenhof** bleef eigendom van de eigenaren van **Nieuwerhoek**. In 1849 kocht Joannes Willem van Reenen **Nieuwerhoek**. Zijn zoon Jacobus Hendricus Cornelis veilde de buitenplaats in 1874 met de zuidelijke helft van de overplaats 'vanouds genaamd RuygenHoff, groot 5 ha 4460 m²', die door jhr Mr J.B. Strick van Linschoten werd gekocht. Op dit laatste terrein stonden een schuur van 180 m² en een oranjerie van maar liefst 780 m². Strick verkocht het voormalige **Ruygenhof**-terrein aan Frans van Veeren, meester-metselaar te Loenen die de bestaande gebouwen zal hebben gesloopt, wat toen

nog leuk opbracht. Deze begon met de aanplant van fruitbomen. De boomgaard groeide voorspoedig; in 1908 werd volop fruit verkocht (zie bijlage 1 Boomvruchtenverkoop, 1 december 1908). Met het tot wasdom komen van de boomgaard nam natuurlijk ook de hoeveelheid fruit toe. Een goede schuur om het fruit te bewaren was geen overbodige luxe.

In 1912 vroeg Frans van Veeren dan ook vergunning aan het College van B&W van Loenen om een stenen schuur te bouwen in de boomgaard achter zijn woning van 12 meter lang, 6 meter breed en 2,5 meter hoog, gebouwd van een halfsteens verstek met penanten op een afstand van een halve meter. De vloer zou van beton worden, de dakbedekking bestond uit pannen. De vergunning werd binnen twee weken verleend waarna de bouw een aanvang nam. Evert Fluyt voerde de bouw uit, hoogstwaarschijnlijk geholpen door Van Veeren zelf, die immers metselaar was. De twee werkten vaker samen.

De dochter van Van Veeren, Anna Margaretha, trouwde in 1901 Gerrit Molsbergen. Na Van Veerens overlijden erfde het echtpaar Molsbergen-van Veeren de boomgaarden.

Uniek vocht- en luchtreguleringssysteem

Molsbergen zette de fruitboomgaarden voort en heeft naar alle waarschijnlijkheid de schuur toen aangepast om het fruit beter en langer te kunnen bewaren. Tegen de halfsteensmuur werd een houten buitenmuur aangebracht. Hiertussen werd turfamolm aangebracht. Turfamolm heeft een vochtregulerende werking: het kan vocht opnemen of afstoten al naar gelang de luchtvochtigheid. Daarnaast werd een luchtkoker over de lengte van het plafond aangebracht met door het dak ventilatoren aan beide uiteinden. Zo kon de lucht optimaal circuleren en kon het fruit droog en dus goed geconserveerd blijven. De luchtroosters die op diverse plekken vlak boven de grond aanwezig zijn, zijn ongetwijfeld ook voor dit doel aangebracht. Het fruit werd in kisten bewaard. Transporteur George van Riet uit Loenen vervoerde het fruit naar de afnemers.

Molsbergen was ook wethouder van Loenen en tevens winkelier. Zijn dochter Geertruida was getrouwd was met J.W. Blok. Zij zetten de boomgaard voort. Blok was leraar Bouwkunde aan de HTS en architect en had derhalve weinig tijd voor de boomgaard. Hij had dan ook een paar knechten in dienst voor het onderhoud van de boomgaard. De familie woonde in Huize Wielewaal aan de Vreelandseweg, dat door hem ontworpen en gebouwd is.

Blok verkocht het stuk land met de schuur aan twee Amsterdamse fabrikanten, die het in 1962 verkochten aan de heer P.G.J. Sijm. In de periode hierna is de

schuur tien jaar bewoond geweest door Steven van Meurs. In 2006 verkocht Sijm zijn grond inclusief schuur aan de heer en mevrouw Van der Wind-Koek-koek.

Toekomst van de fruitschuur

In het nieuwe ontwerp-bestemmingsplan voor het buitengebied Noord staat de fruitschuur opgenomen en zijn een aantal specifieke zaken rondom het gebruik geregeld. Dit betekent dat de fruitschuur in de loop van 2015 geres- taureerd kan worden. Een deel zal voor opslag voor gereedschappen en land- bouwwerktuigen in gebruik blijven om in het onderhoud van het landgoed te voorzien, een deel kan een andere functie krijgen, zoals ontvangstruimte voor de nog nader te bepalen openstelling van **Ruygenhof**. Te denken valt aan een bezoekershoek met oude kaarten van het landgoed, aktes en andere wetens- waardigheden over **Ruygenhof** en andere buitenplaatsen in de omgeving en waar boeken over de Vechtstreek zijn in te zien.

Naast deze historische/informatieve functie zouden in de ruimte informatie en beelden tentoongesteld kunnen worden over de 70 soorten (historische) appel – en perenrassen die de buitenplaats nog rijk is. Er kan dan ook ge- proefd worden van het biologische sap dat jaarlijks van het fruit van de oude Ruygenhof-boomgaard gemaakt wordt. Mede dankzij het gedegen historisch onderzoek is de fruitschuur opgenomen in het ontwerp voor het nieuwe be- stemmingsplan en kan haar functie in de toekomst, na restauratie, worden uitgebreid.

Met veel dank aan Daan de Clercq en Willem Mooij voor hun archiefonderzoek en Prof. Dr. S. Griffioen (gegevens door middel van interviews met voormalige eigenaren Johan en Gert-Jan Blok).

Noten

- 1 J.E. Elias, *De Vroedschap van Amsterdam 1578 -1795* (1903-'05, Haarlem), p. 803.
- 2 GAA, N.A. Dirk van der Goe, 14-07-1710 verkoop Nieuwerhoek.
- 3 HUA, dorpsger. Loenen, toeg. 45, nr. 1145 en 173, 19-07-1723.
- 4 Idem noot. 3, toeg. 45, nr. 1145 en 169, 20-04-1723.
- 5 Zie noot 1, p. 640, 641.
- 6 Zie noot 1, p. 296.
- 7 GAA, Archief van de schout en schepenen, Vonnissen Averij Grosse 1700-1810, 15-12-1744, nr. 5061, inv.nr. 2836, p. 121 en Extract uit het Register der Resolutien van de HoogMog.Heeren Staaten Generaal der Verenigde Nederlanden 23-10-1752.
- 8 *Oprechte Haerlemsche Courant*, advertentie 25-05-1751.

- 9 Dagboek Bengt Ferner, vertaling door G.W. Kernkamp in *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* te Utrecht (1910), p. 459. Het originele dagboek bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Stockholm.
- 10 GAA, N.A.W. van Kleef, 31-07-1761, boedelbeschrijving Abraham de Haan.
- 11 A. Doedens, L. Mulder en A.C. Bijsmans, *Het dagboek van sir Mathew Decker, een Nederlandse Engelman, over Nederland in 1748 en de buitens in de 18de eeuw* (1987 Baarn).
- 12 E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman, *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel* (1997) p. 108 en 259.
- 13 *Amsterdamsche Courant*, advertentie 15-09-1761.
- 14 *Le voyage de Hollande: récits de voyageurs français dans les Provinces-Unies* (1748-1795).
- 15 RHC Vecht en Venen, archief Loenen, belastingopgaven 1769-1806.
- 16 *Amsterdamsche Courant*, advertentie 08-06-1797.
- 17 Coll. R. Meischke.

Bijlage Affiche boomvruchtenverkoop, augustus 1908 (RHC Vecht en Venen)

BOOMVRUCHTEN.

G. FIKKERT, Notaris te Loenen,
zal aldaar publiek verkoopen,
op ZATERDAG 8 AUGUSTUS 1908,
des namiddags te 6 uur,
in „Het Raadhuis van Kroonenburgh“:

1. De appelen uit den boomgaard achter het huis van den heer F. VAN VEEREN aan den Straatweg bij Loenen in 2 perceelen en in massa. (Van ouds de overpluuts van *Nieuwerhoek*).
2. De appelen en peren uit den grooten boomgaard op *Oostbeek* bij Vreeland, behalve van de gemerkte boomen.
3. De appelen, peren en noten uit de beide boomgaarden op *de Nes* bij Vreeland.
4. De appelen en peren uit den boomgaard achter *Dorpzicht* bij Loenen.
5. De boomvruchten uit den boomgaard *Westenburg* op het eiland onder Nederhorst den Berg.
6. De appelen en peren uit den boomgaard van *Vreeden-Rust* nam den Molendijk te Loenen, behalve van de gemerkte boomen.
7. De appelen en peren uit den boomgaard van *Boomlust* (Villa Donna) nabij Nieuwersluis.
8. De appelen en peren uit den boomgaard op *Vreeden-Hoff* nabij Nieuwersluis.
9. De appelen en peren uit den boomgaard *de Dary* te Vreeland, behalve de winterjannen.

Betaaldag: 1 December 1908.

Drukkerij van KEMINK & ZOON (over den Dom), te Utrecht.

Hoe God nog leeft aan de Rijksstraatweg

J. Koelewijn

Column van Jannetje Koelewijn, verschenen in het NRC Handelsblad d.d. 4 augustus 2015 en met toestemming van de auteur herplaatst in dit Jaarboekje.

Johanna Judith Zeelt, *vrouwe Zeelt*, dochter van een Amsterdamse makelaar in effecten, was al 40 toen ze trouwde met Cornelis van IJsseldijk, een weduwnaar van 53. Wat een vergissing. Van IJsseldijk bleek een bon vivant en vrouwe Zeelt was diepgelovig. Binnen drie jaar waren ze gescheiden van tafel en bed.

Toen Van IJsseldijk in zijn graf lag, verhuisde vrouwe Zeelt naar Baambrugge, aan de door Napoleon verharde Rijksstraatweg die Amsterdam verbond met Utrecht en Parijs. Ze bezat er een buitenplaats, **Postwijck** (afb. 1). Hier ging ze doen wat ze altijd al het liefste deed: zich helemaal aan God wijden. Op de afbeeldingen die er nog van haar zijn draagt ze een hooggesloten zwarte japon en een kanten mutsje, met een strik onder haar kin. Op haar schoot een bijbel. Het jaar 1834 brak aan en in Ulrum, Noord Groningen, kwam dominee Hendrik de Cock na bestudering van Calvijn tot het inzicht dat de Nederlandse Hervormde Kerk het ware geloof verloren had. Er waren predikanten die beeerden dat de slang nooit echt gesproken had. En die appel? Symbolisch. O, gruwel! O, addergebroed!

De ruzies liepen zo hoog op dat De Cock uit de kerk werd gezet, waarna hij tegen de wil van koning Willem I zijn eigen samenkomsten begon te organiseren. Voor straf kreeg hij soldaten ingekwartierd. Toen dat niet hielp werd hij drie maanden opgesloten. Al gauw had hij duizenden volgelingen, eenvoudige boeren die 's zondags graag hoorden hoe zondig ze waren, hoezeer geneigd tot alle kwaad en voor hun redding volledig afhankelijk van Gods genade. Kinderen kregen na de dienst hun pyjama aan en mochten niet naar buiten.

De samenkomsten bleven tot 1855 illegaal en werden bestraft met hoge boetes. Wie betaalde die grotendeels? Vrouwe Zeelt. Ook stelde ze haar huis open voor de Baambrugse *koksianen*. Ze schreef Willem I een brief waarin ze de hoop uitprak dat ze 'in het laatste tijdperk mijns levens' niet blootgesteld zou blijven

Afb. 1. De buitenplaats Postwijk in de jaren '60. (Coll. Lisman)

Afb. 2. De achter Postwijk gelegen gereformeerde kerk in Baambrugge. (Coll. Lisman)

aan 'belemmering van hetgeen bij het klimmen mijner jaren den troost mijns levens uitmaakt'.

Bij haar dood, in 1861, liet ze 6.000 gulden na voor de bouw van een kerkje in het weiland achter **Postwijck**. Het staat er nog steeds, een sober geval met een wit geschilderd gewelf en lindegroene banken (afb. 2). In 1892 sloten de gelovigen zich aan bij de volgelingen van Abraham Kuyper – gereformeerden. Ruim een eeuw later sloten de gereformeerden zich weer aan bij de hervormden. Afgelopen zondag woonde ik de dienst van 10 uur bij. De kerk zat vol, en niet alleen met oude mensen. We werden voorgegaan door dominee Zijlstra uit Hellendoorn, die preekte over zanaanbidding. Daar zaten zeker zondige kanten aan, maar wat hij vroeger wel meemaakte, dat kinderen na de dienst hun pyjama aan kregen en niet meer naar buiten mochten, nee, dat ging hem ook te ver.

Na afloop werd er buiten koffie gedronken, in de zon. Een paar gemeenteleden deden een spelletje tafelvoetbal, en met een van de anderen – een freelance cameraman - keek ik naar **Postwijck**, dat jarenlang heeft leeggestaan, maar net weer in zijn oude luister is hersteld. 'Het is gekocht door een advocaat uit Amsterdam', zei de cameraman. 'Jonge kinderen, het leven komt terug.' Zou de advocaat weten waarom dat kerkje daar achter zijn huis staat? De cameraman glimlachte en zei dat ze hem binnenkort eens zouden uitnodigen.

Cultuur- en natuurhistorische studie van het landgoed Vegtensteyn te Maarsssen

H.J. Wolters, 1987

In 1987 publiceerde H.J. Wolters een studie naar Vegtensteyn te Maarsssen (afb. 1). Met dank aan Hans van Bommel en met toestemming van de erven Wolters is deze tekst in het bezit gekomen van de redactie van Niftarlake. Edward Munnig Schmidt heeft de tekst her en der enigszins bewerkt en enkele zaken toegevoegd. Zo is vijf jaar na het verschijnen van het oorspronkelijke artikel, in 1992, een deel van het park van Vegtensteyn veranderd in een openbaar toegankelijke stinzenplantentuin, de Commelinhof.

Het was geen toeval, dat deze studie indertijd vrijwel gelijktijdig met het definitieve bestemmingsplan Zandweg-Oostwaard verscheen. Uit diverse persberichten was gebleken dat lang niet alle politici en hun adviseurs de cultuur- en natuurhistorische waarden van dit gebied voldoende kennen. Bij het afwegen van tegenstrijdige belangen zouden zodoende de belangen, die pleiten voor het in

Afb. 1. Het huidige Vegtensteyn, Zandweg 1 te Maarsssen. (Foto: J. Jonker)

ongeschonden staat handhaven (en herstellen) van dit landgoed gemakkelijk ondergewaardeerd worden, met voor **Vegtensteyn** onherstelbare en onnodige schade. Weliswaar voert het college van B & W een voor Vegtensteyn gunstig beleid, maar daarmee zijn alle bedreigende factoren beslist nog niet verdwenen. In deze studie is getracht de eeuwenlange ontwikkeling en de daarmee samenhangende basis van het natuurwetenschappelijk zo waardevolle terrein duidelijk te maken, zodat zij, die zich afvragen wát er nu zo bijzonder aan **Vegtensteyn** is, tenminste basisinformatie verkrijgen. Het kennen van de waarden van ons cultuur- en natuurbezit is overigens niet alleen een ‘must’ voor politici. Ook de burgers van Maarssen en hun nageslacht, voor wie het College dit unieke terrein ongeschonden wil handhaven, behoren ervan op de hoogte te zijn.

Cultuurhistorisch gedeelte

1. Vroeghistorische periode

Vegtensteyn ligt op dat gedeelte van de oostelijke oeverwal van de Vecht, dat gelegen is tussen de haakse Vechtbocht in Maarssen en de voormalige grens met de gemeente Zuilen. Het maakte eertijds deel uit van ‘het goed ten Bossche’. In 1203 is bij de erfopvolgingstwisten na de dood van graaf Dirk VII van Holland al sprake van de inname van ‘het versterkte kasteel ten Bussche aan de Vecht’. In 1593 wordt ‘het goed ten Bossche’ beleend aan Cornelis van Heemskerk en Aert ten Grootenhuis, die het alinge (gehele) goed in twee rechte (gelijke) helften verdelen. Het deel van Van Heemskerk heet vanaf dat jaar ‘het **Huis ten Bossche**’, dat van Ten Grootenhuis blijft ‘het goed ten Bossche’ heten. In 1617 erft Johan ten Grootenhuis dit goed en in 1619 wordt het beleend aan Abraham van de Graaf, die gehuwd was met Margaretha ten Grootenhuis.¹ Inmiddels was op het terrein van ‘het goed ten Bosch’ een steenbakkerij ontstaan, die dezelfde naam droeg. Veel later wordt de steenoven ook wel ‘over de Zwaan’ genoemd, omdat aan de overzijde van de Vecht toen de herberg ‘de Zwaan’ lag. **Vegtensteyn** blijkt uit ‘het goed ten Bossche’ te zijn ontstaan.

2. Vegtensteyn en het leenstelsel²

In de middeleeuwen had de Bisschop van Utrecht het recht om onroerende goederen in leen uit te geven. Met de onderwerping van Utrecht door keizer Karel V in 1528, werd deze dus de nieuwe leenheer. Toen de Staten van Utrecht in 1581 met de afzwering van Philips II de soevereiniteit aan zich trokken, werden zij automatisch leenheer. Bij het verkrijgen van het leenrecht, dat zo-

wel erfelijk als verhandelbaar was, moest de leenheer, als het goed in andere handen overging, wel akkoord gaan. Volgens oud gebruik werd de eed afgenomen, waarbij de nieuwe eigenaar onder andere moest zweren de hem verlijde goederen naar beste vermogen te zullen beschermen. In Utrecht werd de eed afgenomen door de griffioen van de Leenen en Lands van Utrecht, in presentie van een drietal leenmannen. Na de middeleeuwen kwam het in de praktijk echter neer op een formele administratieve handeling, die overigens in 1795 geheel werd afgeschaft. Alle charters (oorkonden) die bij de belening van **Vegtensteyn** hoorden, zijn bewaard gebleven.³

3. Algemene informatie

Waar in dit periodiek perceelsnummers worden genoemd, verwijzen die naar de kadastrale kaart van 1832. De verkaveling van het gebied, waarop het huidige **Vegtensteyn** ligt, blijkt namelijk vanaf circa 1700 tot nu toe zo weinig verandering te hebben ondergaan, dat het mogelijk bleek deze nummering over bijna drie eeuwen aan te houden.

4. De eerste eeuw Vegtensteyn

Hoewel de naam nog niet in het oudste charter van 12-3-1629 wordt genoemd, betreft de belening van twee morgen land wel het stuk grond waarop het oude huis later zou worden gebouwd. Bij dit charter bevindt zich nog een kladje waarop staat: 'Abraham van de Graaf verkoopt aan Jan Gerritsz Meyen 2 morgen land en heeft Jan Gerritsz Meyen daarop getimmert'. In 1637 wordt Jan Gerritsz Meyen door dezelfde seigneur Van de Graaf nog eens beleend met twee morgen land. Meyen verkoopt in 1644 zijn bezit aan Guillam Domis. De naam Vegtensteyn komt, voor zover bekend, voor het eerst voor op een oude kaart van Jacob Colom 'Vertooninge van de heerlijkheit van Maersseveen' van 1651.⁴ Ook komt hij voor op de strokentekening bij een van de uitvoerigste schetsen van een aanzienlijk huis uit diezelfde periode.⁵ Dat huis zal in 1672 door de Fransen zijn verwoest. Als Domis in 1651 het land doorverkoopt aan Hendrik van Uffelen, wordt de 'huysinge genaamt Vegtesteyn' in het charter genoemd. Het charter van 5-5-1660 vermeldt dat Hendrik van Uffelen

koopman, residerende te Antwerpen vier mergen lands uit de rechte helfte van het Alinge goed ten Bossche ende zijnen toebehooren, tegenwoordigh met de huysinge daerop staende, genaamd Vegtensteyn, als dat gelegen is tot Maerssen daarboven naest geland is het convent Van Oudwijck ende beneden die hoffsteede van ter Meer waer van die wederhelfte competerende is Gornelis Cornelisz van Heemskerck etc

verkoopt aan Maria van Exel, weduwe van Isaac Looman. Na haar dood in 1668 verkoopt haar dochter, Catharina van Exel, nog dat zelfde jaar en in dezelfde stijl is de verkoop van de vier morgen met **Vegtensteyn** aan Joannes Hondius vastgelegd. Hondius is van 1654-'73 Dienaer des Goddelyken Woorts (predikant) te Maarssen. Hij overleed in 1676. Zijn zoon Lucas die in 1664 te Maarssen gedoopt is, erfde het goed in mei 1676 'en heeft Lucas Hondius tot zijn mundigen dagen gekomen sijnde den behoorlyken Eed gedaan'. Lucas is dus op 12-jarige leeftijd al mondig. Uit een verhuurakte uit 1701⁶ blijkt Lucas Hondius ook eigenaar van de hofstede '**Oostwaard** met plm. 117 morgen so bouw-hoo- als wijland.' Voorts wordt bepaald:

De verhuurder zal aan hem houden 't land nevens den boomgaard Vegtsteijn voor zoveel 't jegenwoordig met ipeboomen beplant is met d'elsehaag daar langs staande. idem dat de Heer verhuurder t allen tijde zal mogen beplanten zoveel land met laanen boomgaard als andersints als 't sijn Ed. welgevallen zalt.

Afb. 2. Het huis Vegtensteyn in *De Zegepraalende Vecht*, 1719.

Als het huurcontract na zes jaar verlengd wordt bedingt Hondius 'vrij stroo voor zijn vijf paarden en 4 a 5 sware voeders broeymessie.'⁷

Mogelijk is Lucas de bouwer van het huis dat in 1719 in *De Zegepraalende Vecht* (afb. 2) en in 1836 door Lutgers nog beter in zijn *Gezigten aan de Rivier de Vecht* staat afgebeeld (afb. 3). Het front had de zeer aanmerkelijke breedte van circa 27 m². Het omvatte 18 vertrekken: in 1839 worden onder andere genoemd de keuken, kelder, provisiekelder, wijnkelder, zolder, broodoven, fornuis om badwater te verwarmen en het badkamertje. De kadastertekening toont globaal de plattegrond. Het koetshuis is tussen 1810 en '32 gesloopt en zal de Franse verwoesting hebben overleefd want het had een duidelijk 17de-eeuws karakter met kruiskozijnen met kleine luiken. De derde generatie Hondius, te weten Jan, wordt in 1705 eigenaar van **Vegtensteyn**. Hij legt dat zelfde jaar de Eed af en wordt in het charter Heer van Oostwaard genoemd. Vier jaar later verkoopt Jan Hondius **Vegtensteyn** aan Frederik Philippe d'Orville, koopman te Amsterdam. In 1709 wordt in een apart charter de verkoop van nog eens 111 roe land aan D'Orville vastgelegd. Ook dat stukje wordt gekocht van het 'Alinge goed ten Bossche'. Mogelijk is dit de 100 roeden metende oude boomgaard die de juffers Cambier voor fl. 50 in 1701 aan Lucas Hondius verkochten.⁸ In een akte uit 1709 wordt bij de verkoop 'alle de miloen en andere broeybakken alsmede de vaalt' (bagger) 'op het weyland' genoemd en in het huis drie kasten. Willem Backx was in 1717 de hovenier.

Het is waarschijnlijk dat D'Orville in die tijd ook de driehoek grond, groot circa één morgen en 124 roeden die op Zuilens grondgebied lag alsmede het stukje grond aan de overzijde van de Vecht, groot 219 roeden kocht. In ieder geval blijkt, dat deze grond, na het overlijden van D'Orville in 1729 te Amsterdam, reeds bij **Vegtensteyn** behoorde. 'Onder Maarssen 4 morgen 150 roeden en onder Oostwaard 1 morgen en 124 roeden' staat in de akte van oktober 1729. Eind 1729 wordt gemeld dat de eigendommen zich aan beide zijden van de Vecht uitstrekken. Een notariële akte⁹ die de erfgenamen van D'Orville lieten opstellen geeft ons een indruk van de toenmalige staat van onderhoud van het bezit: 'dat deese Hofsteede vermits de te betalene jaarlykse ongeden, lasten en reparatien voor de respective erfgenamen meer schadelijk als voordelig werd bevonden ende zulks in gemeene nutte oirbaarlykst in publique veylinge zouden kunnen werden verkogt.' Abraham Scherenberg, die met Johanna Dorothea d'Orville gehuwd was, treedt namens de erfgenamen op en **Vegtensteyn** krijgt met Hester Ranst, weduwe van Jan Jacobsz Hinloopen, zijn tiende eigenaar sinds de afsplitsing van het goed ten Bossche.

5. De tweede eeuw Vegtensteyn

Hester Ranst was gedurende tien jaar eigenares en verkocht het landgoed in 1740 voor fl. 19.000 aan Allard Bleesen. In deze periode wijzigt er nauwelijks iets aan Vegtensteyn. Als Bleesen in 1764 komt te overlijden en de erven het landgoed verkrijgen, besluiten zij tot verkoop. De akten uit 1764 melden de voorgenomen verkoop van **Vegtensteyn**

met desselfs heerenhuysinge en stallingen, met desselfs koetshuys en aparte lootsen beneevens thuynmansyooninge, coupel, cabinetten, hoenders- duyven- en eendehokken en verdere getimmerden daarop zijnde alsmeede vier kampen weyland achter de plaats en nog een stukje land over de Vegt tot een moesthuyn met daarop staande coupel, met de andere groot ruim vijf morgen volgens de getekende kaart daarvan zijnde alles staande en geleegeen bij agter en over elkaar aan de rivier de Vegt bij en onder Maarssen en Oostweert, zullende onder deese koop meede begreepen sijn alle de behangsels in 't Huys ende spiegel voor de schoorsteen, vaste schilderijen, vaste staande en leggende plaatsens, alle de ornamenten op de plaats zoo van tuyncieraaden, beelden, vaasen, pedestallen in de tuyn, banken broeybakken en glasen wijngaartskast, alle het thuynmansgereedschap daar sijnde en behorende. Ende dit te weten, de huysinge, hofstede en getimmerde, erven en gronde teSaamen

Afb. 3. Vegtensteyn door P.J. Lutgers weergegeven in 1836.

voor een som van fl. 12.000 en de meubilen van behangsels, beelden, vaasen en gereedschappen etc. voor fl. 1000 samen fl. 13.000. Kooppenningen zullen moeten werden betaalt contant in eener somme binnen deeze stad (Amsterdam) in grof Hollands zilver geld, ten minste zeshalven of goude ridders.

Barend Craamer werd in juni 1764 de nieuwe eigenaar. Barend overleed in 1783. Zijn zoon Jan Hendrik erfde het landgoed en bleef tot zijn dood in 1800 eigenaar. In 1792 kocht Mozes Ximenis tien morgen wei- en bouwland, die hij 42 jaar later aan Van Reede zou verkopen. Deze liet er essenhakhout op planten wat in die dagen een goed rendement opleverde in verhouding tot hooi- of weiland. In 1854 werd één perceel geroid¹¹ en in 1867 en '72 nog eens twee percelen. De beide nog aanwezige percelen essenhakhout zijn derhalve inmiddels 180 jaar oud. Voorheen kwam essenhakhout in de streek veel voor, nu is dat alleen op deze schaal op **Vegtensteyn** het geval. Nog steeds wordt het hout op stam verkocht.

In 1800 kwam **Vegtensteyn** voor fl. 10.950 in handen van Johannes Fahreus.¹² Sinds 1740 bleken de prijzen flink gezakt, hoewel het landgoed even groot bleef. De algehele malaise zal daaraan ten grondslag gelegen hebben.

Van de overplaats, dit is het stukje grond aan de overzijde van de Vecht, wordt gezegd dat daarop een chinese tent stond. Vermoedelijk is het een andere benaming voor de al in 1764 genoemde 'coupel'. In 1802 kocht Fahreus van Barbara Nicolette Six, weduwe van Jan Lucas Reynst (in zijn leven Heer van Oostwaard) één morgen en 300 roeden weiland achter **Vegtensteyn**¹³ en later dat jaar van Gerrit Beem en Johannes Lastdrager (eigenaar van de steenbakkerij 'de IJsvogel'), wonende te Amsterdam, circa vier morgen en 300 roeden bouwland en elzenbosch, gelegen

te Maarssen onder het gerecht van Oostwaard agter de buitenplaats van de heer koper, genaamd Vegtensteyn met de zogenaamde laan, kaade of waterkeering daarachter geleegeen, ter breedte van het bouwland en elsenbosch, met de 'houtgewasschen en opgaande boomen daar op staande, strekende van het kampje lands door de weduwe Six bevorens aan genoemde Heer Fahreus verkocht, tot aan het land van de Heer Mozes Ximenus, daar noordwaards de heer koper en zuidwaards het land van de verkopers meede met dit verkochte door Gerrit van de Geer [de bewoner op de hofstede naast 'de IJsvogel'] in huure gebruikt wordende naest geland en geleegeen is, tesamen voor zes morgen fl. 2500. De koper zal voor het gekochte moeten contribuieren en lasten één twintigste gedeelten in de wederhelft van de kosten wegens het onderhoud en vernieuwing van het schut, dienende tot keering van het vechtwater en zal den koper het houtgewasch op dit verkogte staande aan Gerrit van de Geer als huurder van dit verkochte moeten vergoeden ter taxatie van deskundigen.

In 1819 deed Johannes Fahreus het dan ongeveer twaalf morgen grote landgoed over aan Joan Frederik baron van Reede. Bij de kadastrale meting van 1832 blijkt het 9,7181 hectare groot te zijn, niet meegerekend de overplaats van

Afb. 4. Het vervallen hek van Vegtensteyn staat nu achter het koetshuis van de buitenplaats Vredenhoeve te Maarsssen.

219 roeden. Om de overtuin stond een smeedijzeren hek met als toegang een eveneens smeedijzeren draaihek met in sierlijke letters de naam Vegt en Styn erin. Dat staat nu aan de Straatweg achter het koetshuis van **Vredenhoeve** ten noorden van Maarsssen (afb. 4).¹⁴

Na de aankoop van de houtkade heeft Fahreus naar alle waarschijnlijkheid de koepel verplaatst naar het eind van die kade of waterkering, op perceel 14.

6. De derde eeuw Vegtensteyn

In deze eeuw blijft de familie Van Reede eigenaar van het landgoed. In 1834 koopt baron Van Reede van Mozes Ximenus vier percelen weiland achter Vegtensteyn¹⁵ samen 8 bunder, 27 roeden en 30 ellen. Van Reede bezat nog meer grond aan de overzijde van de Vecht tot aan de Oudenaarskade (op deze strook is later de Verbindingsweg aangelegd), met de voor fl. 875 's jaars verpachte boerderij, met circa 30 bunder land. Op de plaats had Van Reede 10 paarden en voor fl. 1600 aan rijtuigen, voorts elf koeien en vijf kalveren. Niet altijd was een sloot de afscheiding voor vee, er waren vaak meidoornhagen met die functie. Al 160 jaar lang is er op **Vegtensteyn** een dergelijke haag bewaard. Elders in de Vechtstreek zijn zij verdwenen. Van Reede protesteerde na 1817 diverse malen tegen het plan om iepen langs de Amsterdamse straatweg te planten, waardoor het vrije uitzicht, waaraan hij zeer gehecht was, belemmerd zou worden. Van Reede ging overigens wel mee met zijn tijd en liet in 1828 J.D. Zocher (1791-1870) zijn park, waarin onder andere een ovale vijverpartij, ook wel de

De Commelinhof

Elke zondagmiddag in het vroege voorjaar, als de stinzenplanten bloeien, is de Commelinhof toegankelijk, gevestigd in een deel van het park van Vegtensteyn (afb. 5). Het park is in 1992 geopend en wordt sinds 2011 beheerd door IVN afdeling. Vecht en Plassen. Commelin (1629-'92) was in de 17de eeuw zeer waarschijnlijk regelmatig te gast op **Vegtensteyn**. Hij was een beroemd Amsterdams botanicus die in de buitengewone vergadering der Regering in 1672 door stadhouder Willem III tot Raad in de Vroedschap van Amsterdam werd gekozen, welk ambt hij tot zijn dood is blijven vervullen. Vanaf 1676 bracht hij in de tuin van de hofstede **Zuyderhout** aan het einde van de Haarlemmerhout een grote verzameling uitheemse gewassen bijeen, die deze tuin tot één der rijkste in zijn soort van Europa maakte. In de vergadering van de Vroedschap van Amsterdam van 12-11-1682 werd besloten tot de oprichting van een nieuwe Artsenij-Hof in de Plantage, nu de Hortus. Joan Huydecoper van Maarsseveen en Johannes Commelin werden gekozen tot commissarissen. Behalve collegae, waren zij ook vrienden en Commelin bezocht Maarsseveen dikwijls. In 1683 ging Commelins dochter Cornelia te Amsterdam in ondertrouw met Lucas Hondius, eigenaar van Vegtensteyn.¹⁶ Toen zij daarna ook op **Vegtensteyn** gingen wonen, zal Commelin daar beslist ook dikwijls te gast zijn geweest. Bekend is dat Commelin vanaf 1684 veel moeite deed om de moerbeï in Suriname te introduceren, in de hoop een rendabele zijdecultuur van de grond te krijgen. Dit blijkt uit de briefwisseling met de gouverneur van Suriname vanaf 1683.¹⁷ Het is, gezien Commelins ambities, gemakkelijk te veronderstellen, dat de oude moerbeï, die nog steeds in de gemeentelijke kwekerij staat, geplant is door

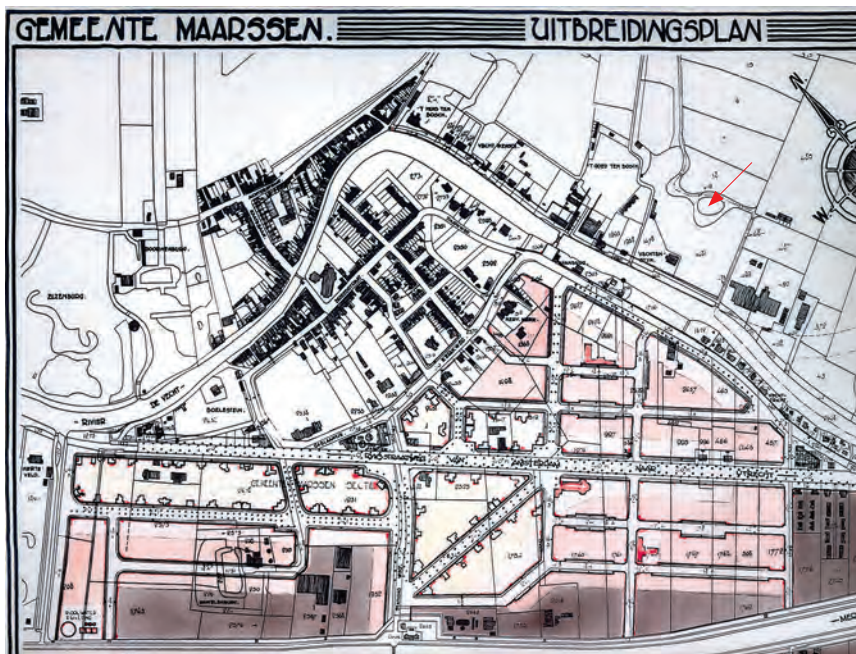

Afb. 5. Zicht op de Commelinhof. (Foto: E. Broeke)

of een geschenk geweest is van Johannes Commelin. Deze 300 jaar oude zwarte moerbeï hoort zeker thuis op de lijst van bijzondere bomen van Nederland. Opmerkelijk is, dat op **Goudestein**, waar Huydecoper woonde, eveneens een oude moerbeï staat. Naar Commelin is een gehele plantenfamilie, De commelinaceae, genoemd waarvan de eendagsbloem de bekendste is.

karpervijver genoemd, aanpassen aan de Engelse landschapstijl. Het mocht wat kosten want inclusief de levering van zestig vruchtbomen kwam de aanneemsom op fl. 4750. De nieuwe vijver werd 100 jaar later, in 1925 (afb. 6), deels gedempt. Aardig is dat hij vermeldt dat zijn tuinbaas G. Molenkamp is, een niet onbekende naam in de Vechtstreek. Hij had een oranjerie met een druivenkas daarboven te verzorgen en natuurlijk een moestuin en een boomgaard. De moestuin was circa 7000 m². Er staat nog een zeer oude moerbeiboom in, die waarschijnlijk door Commelin is geplant rond 1690 (zie p. 75).

In 1842 stierf Van Reede. Zijn weduwe, Helena Debora de Joncheere zou in 1846 het oude huis hebben laten slopen.¹⁷ Er werd voorlopig geen nieuw gebouw en waarschijnlijk woonde zij daarna met haar zoon als vruchtgebruiker in het nabijgelegen buiten **Op Buuren**. In 1848 wordt de buitenplaats ech-

Afb. 6. Vegtensteyn op een kaart met een uitbreidingsplan van Maarsseveen op het voormalige Huis ter Meerterrein, 1925, zie pijl. Hier is nog de ovale vijverpartij van J.D. Zoicher uit 1828 te zien, die in 1925 gedempt zou worden.

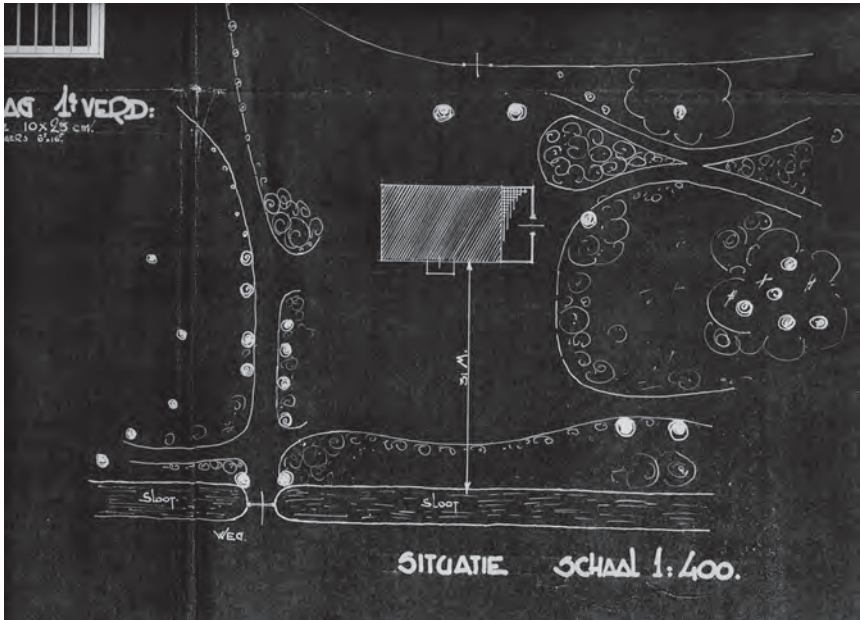
ter nog beschreven als bestaande uit: een heerenhuis, tuin, bosch, moezerij, boomgaard en weiland en besloeg het een oppervlak van ruim 18 bunder¹⁸ zodat over het juiste jaar van sloop twijfels blijven bestaan. In ieder geval was het huis in 1850 gesloopt, want het is dan niet meer op de kaart aanwezig, terwijl de bijgebouwen wél zijn ingetekend.¹⁹ In 1870 werd het nieuwe huis gebouwd voor fl. 23.000. Het had een oppervlak van 17,90 x 15,90 meter. De architect was Andries Wijnen.

Van de oude bijgebouwen resteert nu nog een deel van een vroeg 18de-eeuws tuinhuis. Mevrouw Van Reede woonde er tot haar dood in 1873. Haar zoon Frederik Godart baron van Reede erfde het landgoed dat dan 17,9001 ha groot is. Hij overleed echter al in 1879. Zijn echtgenote, Geertruid Willemina Engela Veerden zou daarna meer dan een halve eeuw bewoonster van **Vegtensteyn** zijn. Oude Maarssearen hebben haar nog gekend en zij weten dat de weduwe Van Reede een groot hondenliefhebster was en dat zij haar trouwe vrienden na hun dood in de heuvel aan het eind van de houtkade liet begraven. Sindsdien wordt die heuvel door de bevolking dan ook het hondenkerkhof genoemd. Ooit moet daar een koepel op hebben gestaan. Met haar dood in 1931 eindigde tevens de periode waarin Amsterdamse kooplieden of adellijke families het landgoed bezaten.

7. De vierde eeuw Vegtensteyn

De volgende eigenaar werd de Vereniging van Effectenbezit, die ook eigenaar van de inmiddels gebouwde kininefabriek was die vanuit het buiten **Op Buuren** is ontstaan, en die in deze periode van neergaande conjunctuur meer gronden opkocht, zoals Kooilust met de eendenkooi in Maarssebroek. In 1934 werd daar de oude hofstede afgebroken. Ook het huis **Vegtensteyn** uit 1870 voldeed kennelijk niet meer aan de wensen want het werd in 1936 gesloopt (afb. 7). Het vierde, nog bestaande huis, **Vegtensteyn**, dat met het groene dak, werd door architect Wymstra ontworpen naar voorbeeld van een huis uit South Carolina in de Verenigde Staten (afb. 1). Aan de voordeur van het nieuwe **Vegtensteyn** bevindt zich om de drukbel een stervormige koperen enigszins bolle ring, die onderdeel was van de fraaie deurkruk van de gesloopte hofstede.

Intussen was **Vegtensteyn** alweer verkocht aan Jetske Cornelia Hupkes van der Elst van Lingen, die het landgoed tot 1954 bezat en er ook woonde. Van 1954-'66 was C. de Jager heer en meester op **Vegtensteyn**. Hij dreef daar zijn accountants-kantoor. De Jager is al voor oktober 1964 overleden, want daarna treden de erven De Jager op om te onderhandelen over verkoop. Het is on-

Afb. 7. Tuinontwerp uit 1933 met het nieuw te bouwen huis hierin geprojecteerd.

danks diverse vragen aan de gemeente Maarssen niet duidelijk geworden, wanneer en met welk oogmerk de wig grond aan de zuidzijde van het landgoed aan de heer Mokveld werd verkocht. Uit vergelijkingen met de in 1832 genoemde oppervlakten, is de conclusie gewettigd, dat dit al voor de koop aan de gemeente in 1966 moet zijn geschied. In 1966 besloot de gemeenteraad tot aankoop van **Vegtensteyn**, toen groot 17,3122 hectare, inclusief 0,174 hectare aan de overzijde van de Vecht, doch met dien verstande dat hiervan weer 1000 m² voor de bouw van een woning aan de erven De Jager terugverkocht werd. Het landgoed blijkt dus 0,8535 hectare kleiner dan in 1832, hetgeen de aan Mokveld verkochte strook moet zijn geweest. De gemeente weet in 1967 het deel met het woonhuis te verkopen aan de Verz. Mij. De Utrecht die eveneens opkoper was van Kooilust. Maar opkopers zijn geen bewoners en beheerders. **Vegtensteyn** raakte in speculatiehanden. Door de gemeenteplannen was het nauwelijks verkoopbaar en bleef het huis leeg staan, zodat het werd gekraakt. In 1971 volgde voor korte tijd een nieuwe eigenaar, Witteveen,

Afb. 8. Vegtensteyn getekend door Chris Schut voor het boek *Plaatsen aan de Vecht en de Angst* van E. Munnig Schmidt en A. Lisman, 1978.

die het snel doorverkocht aan prof. H.J.L. Smeets. Die speculeerde op het niet doorgaan van de inmiddels sterk aangevochten Verlengde Verbindingsweg. Zijn vrouw vestigde hier haar tandartsenpraktijk en **Vegtensteyn** ging weer betere jaren tegemoet. In 1979 werd het privébezit verkocht aan de heer J.K.J. Kuyper, apotheker op het huis **Vegtevoort** te Maarsse. Tot 1974 bleef het achterliggende terrein onbeheerd liggen, totdat het gemeentebestuur besloot het gebied voor het publiek open te stellen, Dit had weer tot gevolg, dat mede door groeiende milieubewustheid en betere voorlichting de bevolking steeds meer waardering kreeg voor het gehele gebied, en niet in de laatste plaats het essenhakhout. Met het collegebesluit om ook de beide percelen essenhakhout in de huidige staat te handhaven, schijnen de donkere wolken boven **Vegtensteyn** over te zullen drijven.

Bijlage 1 Grootte van het landgoed

In de diverse notariële akten en charters worden de oppervlakten aangegeven in de oude oppervlaktemaat morgens. Eén morgen bestond weer uit 600 roeden. Na de napoleontische tijd worden de kadastrale metingen in het decimale stelsel opgegeven, hoewel in 1839 nog over oude morgens gesproken wordt. Hoe groot één morgen precies was, blijft onduidelijk. De één noemt 0,75 hectare,⁶ een ander 0,85¹⁶ of 0,86.¹⁵ Bij omrekening van de 8 bunder 27 roeden en 30 ellen, die in 1834 worden genoemd, en die hetzelfde terrein betreffen als de in 1788 genoemde 10 morgen, komt één morgen op 0,8273 hectare. Op de kaart van 1717⁸ wordt voor de percelen 11,10, 9 en 8 resp. 2, 2½, 2½ en 3 morgen opgegeven. Bij vergelijking met de kadastrale meting van 1832 blijkt, dat men het vroeger met de juistheid van de maten niet zo nauw nam.

Kadastrale gegevens van 1832:²⁰

perceelnr.	grootte in ha, a en ca	bestemming
642	16.00	weg
643	11.20	huis & stal
644	0.55	schuithuis
645	2.26.00	terrein van vermaak
646	10.20	moestuin-broeyerij
647	2.20	huis & stal
648	20.40	water
649	9.70	plaisierbos
651	19.90	menagerie
652	58.80	moestuin
653	61.30	weiland
654	20.90	bosch
19	12.70	water
18	84.00	weiland
17	1.11.40	weiland
16	1.48.00	weiland
15	1.34.40	weiland
14	0.16	koepel

13	24.00	laan
12	3.50	water
11	1.57.30	weiland
10	2.09.90	weiland
9	2.42.50	weiland
8	2.14.10	weiland
Totaal	17.99.11 ha	

In deze totaalmaat is niet begrepen het 219 roeden grote terrein aan de overzijde van de Vecht.

Belendingen

In de 17de en 18de eeuw werd bij koop en verkoop van grond altijd de ligging omschreven, waarbij de eigenaren van de omliggende terreinen t.o.v de windrichtingen werden genoemd. Langs de rivier werd ook over *boven* en *beneden* gesproken, dat wil zeggen, bovenstrooms en benedenstrooms. Voor **Vegtensteyn** gold dat Het goed ten Bosch benedenbuur was, de steenbakkerij ‘de IJsvogel’, voor het eerst in 1681 genoemd, was bovenbuur. De overige eigenaren die natuurlijk nogal eens wisselden, waren soms tevens eigenaar van één der genoemde steenbakkerijen en/of Heer van Oostwaard.

Bijlage 2 Invloed van de steenbakkerijen: Het Goed ten Bosch

Steenbakkerijen hebben grondstof nodig en men gebruikte eerst de klei en zavel die het dichtst bij, liefst op eigen terrein, lag. Toen de klei van het perceel (aankoop 1629) geheel afgegraven was, had het als bedrijfsgrond maar weinig restwaarde. Het lag bovendien aan de overzijde van de vroeger bredere bochtige sloot met twee insteekhaventjes,²¹ waardoor de platte schuiten de producten moesten afvoeren en de brandstof (turf) aanvoeren en het werd dus het eerst verkocht. Wanneer men op de Zandweg gaat staan, is nog duidelijk het ongeveer 60 cm lager liggende **Vegtensteyn** herkenbaar. Toen later meer terrein afgegraven was kon in 1637 ook dat deel bij het landgoed gevoegd worden. Het strookje grond van 111 roeden is pas veel later, in 1701, verkregen. Hoewel er intussen veel meer afgegraven was moest de steenbakkerij een doorgang naar achteren handhaven. In 1717 blijken de percelen 8, 9, 10, 11 ook eigendom van Het goed ten Bosch²² kennelijk om te dienen als grondstof voor de steenfabrikage. Bij de afgraving van het tien morgen grote terrein werd perceel 13 gespaard om te dienen als kade of waterkering. Daarna blijkt

Afb. 9. Topografisch militaire kaart uit 1881 waarop duidelijk de steenbakkerijen De IJsvogel en Het Goed ten Bosch aan weerszijden van Vegtensteyn te zien zijn.

men de gronden weer te verkopen, want in 1788 bezit A. de Geer deze tien morgen. Het verkavelingspatroon is overigens al die eeuwen merkwaardig weinig gewijzigd.

Invloed van steenbakkerij De IJsvogel

In 1651 was er nog geen sprake van een steenoven in de Oostwaard. Waarschijnlijk is deze steenbakkerij pas na 1674 ontstaan. De Franse vernielingen in de Vechtstreek moesten hersteld worden en er was dus brood op de plank voor de steenfabrikanten. Men groef eerst een sloot haaks op de Vecht en wel zo, dat geen extra brug in het Zandpad nodig was, zodat men de stenen per vlet goed kon afvoeren. Net als bij de andere steenbakkerijen werd eerst het land aan de overzijde van de sloot dichtbij de oven afgegraven. Het hierdoor ontstane 'waardeloze' driehoekige perceel kon de eigenaar van **Vegtensteyn** dan ook zonder veel concurrentie kopen. Ten gevolge van de insluiting door twee steenbakkerijen was voor **Vegtensteyn** alleen uitbreiding naar achteren mogelijk. Mede hierdoor kreeg de plattegrond van **Vegtensteyn** na 1834 een paddestoelachtige vorm. De relatief grote diepte van het landgoed zou later één van de belangrijkste factoren van zijn hoge landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarde blijken te zijn (afb. 9).

Bijlage 3 Waterbeheersing

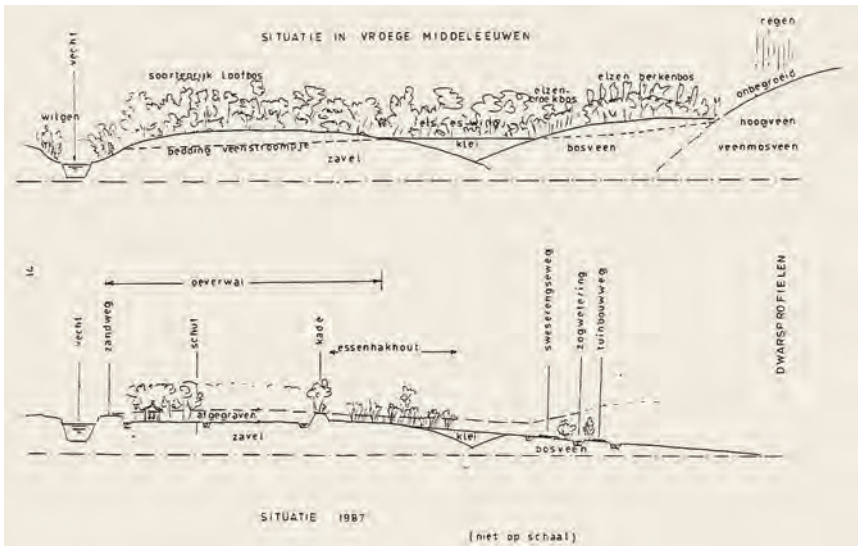
Tot ongeveer 1650 was de oeverwal hoog genoeg om regelmatige overstroming door de Vecht te voorkomen. Ten gevolge van de afgravingen, die tot

minstens 60 cm niveauperlaging leidden, maar soms wel aanzienlijk meer, liep bij hoog water het achtergelegen land veel vaker onder. Aan de hofstede **Oostwaard** en het omliggende land is nog goed te zien hoe hoog de Oostwaard omstreeks 1650 moet zijn geweest. Om het achterland toch tegen hoog water te beschermen, liet men bij de afgraving een reepje grond staan, die als dijkje de waterkering moest vormen. Van dit dijkje, in welks verlengde in 1850 nog een voetpad naar Oud Zuilen liep²³ is nu niets meer over dan alleen de restanten op perceel 13 in Vegtensteyn, dat in 1802 'laan, kade of waterkeering' wordt genoemd. In het ontgonnen land, dat voor 1672 als bouwland in gebruik was en dat geen verkaveling met afwateringssloten had²⁴ werden na de afgraving ook enkele sloten gegraven. Het gespaarde 'dijkje' zal om economische redenen wel te krap bemeten zijn geweest want **Oostwaard** kreeg toch overlast van water, dat tegen de Zogdijk stagneerde. De in de Vecht uitmondende sloot naast Vegtensteyn werd goed in de gaten gehouden. Daardoor kon Vechtwater immers het achterland binnendringen. In de aktes van 1800²⁵ leest men: 'Het gemaakte sluisje in de sloot tussen dit land en **Oostwaard** zal er altoos moeten blijven, en met de brugge over het zandpad gemeen onderhouden worde'. In 1802 moest Fahreus 1/20 meebetalen aan de kosten wegens onderhoud en vernieuwen van het schut, dienende tot keering van het Vechtwater. In 1817 bepalen G.S. van Utrecht dat Fahreus 'maatregelen moet treffen zodat bij hoog water in de Vecht het middelste schut zorgt dat de achtergelegen landen onder **Oostwaard** geen wateroverlast hebben'. In 1819 moest de eigenaar van Vegtensteyn weer meebetalen 'voor het onderhoud en vernieuwen van het schut in de brugh tot keering van het vechtwater'. Waarschijnlijk was het schut in de brug voor de steenbakker erg lastig. Hoe het ook zij, het middelste schut is nog steeds aanwezig. In 1868 is er een onderhoudscontract voor het openen en sluiten van een schut in de vletsloot tussen **Vegtensteyn** en steenplaats De Ijsvogel.

Bijlage 4 Ontstaan van het landschap

De gronden, waarop Vegtensteyn ligt, bestaan in hoofdzaak uit zavel en lichte klei tot zand. Die zijn in de loop van de geschiedenis met het Rijnwater uit het bergland van centraal Europa meegevoerd. De Vecht was als zijrivier van de (Kromme- en Oude) Rijn een tak, die in noordwestelijke richting naar zee stroomde.²⁶ Omdat er voor de middeleeuwen nergens bedijkingen waren, overstroomde de rivier bij hoge waterstanden. Daarbij werd het zwaarste materiaal daàr afgezet, waar de stroom buiten de hoofdgeul veel langzamer ging stro-

men. Dit materiaal, zandige klei of kleiig zand vormde vooral in de periode van de Romeinse tijd tot de middeleeuwen de oeverwal, die aan de Utrechtse kant hoger en smaller was dan noordelijker. Onze voorouders noemden de huidige Breedstraat 'het Zand' en de Binnenweg 'kleiweg' naar deze grondsoorten. Op plaatsen achter deze oeverwal, waar het water stagneerde, werd de klei afgezet, die uit veel kleinere deeltjes bestond en dus pas bezonk op plaatsen zonder stroming. Verder oostwaarts kon het rivierwater niet doordringen omdat het terrein daarachter weer opliep. Daar strekte zich tot aan de Utrechtse heuvelrug een enorme vlakte uit zonder enige boombegroeiing. Het was een iets koepelvormig hoogveenmoeras, dat alleen door regenwater gevoed werd. Dat water werd door diverse veenstroompjes naar de toen lager gelegen Vecht afgevoerd. Tussen dit hoogveen en de oeverwal ontstond onder invloed van rivier- en regenwater een zone met moerasbos, waarbij de hoogveenzijde die door regenwater gevoed werd een berken-elzenbos moet zijn geweest en de rivierzijde een elzenbroekbos. De hoge oeverwal was begroeid met een soortenrijk loofbos met onder andere iep, es, eik, meidoorn en vogelkers. Het in 1203 genoemde kasteel *Ten Bussche* dat op de plaats van het huidige **Huis ten**

Afb. 10. Dwarsdoorsnede van het Vechtlandschap ter hoogte van Vegtensteyn, situatie in 1987.

Bosch moet hebben gestaan is dan ook genoemd naar de destijds daar nog aanwezige oerbossen.

Het aangevoerde zand was van oorsprong ontstaan uit kalkgesteente en was dus kalkrijk, de fijnere kleideeltjes waren juist kalkarm en van andere oorsprong. Natuurlijk doseerde de rivier de hoeveelheden per eeuw steeds iets anders en was de verspreiding door de rivier ten gevolge van bochtverleggingen ook verschillend.

Omdat de oeverwal van **Oostwaard** relatief hoog was is hier nooit behoefte aan een dijk geweest. De oorspronkelijke helling van de oeverwal, hoger aan de rivierzijde en lager aan de veenzijde, is nog aanwezig en staat duidelijk op kaarten aangegeven (afb. 10). Slechts enkele plekje, zoals de kade tussen Vegtensteyn en het essenhakhout en de grond rond de hofstede **Oostwaard** ontkwamen min of meer aan de afgraving. Voorts zijn de sloten, die Vechtwater kunnen inlaten met een schut afgesloten. Toch siepelt er altijd water naar de lagere plekken, zowel via de lekken in de schutten als via de diepere zandlagen. Heel goed is dit aanhoudend doorsiepelen te zien in de doorgraving onder de vlonder naar het fietscrossterrein op het restant van de zandberging, waar helder stromend water de indruk wekt met een beekje van doen te hebben. De ondergrondse waterbeweging is niet te zien. Het voorkomen van de watervio-lier in de scheisloot tussen de twee essenhakhoutpercelen wijst echter op de aanwezigheid van die stroming. Niet minder belangrijk is de grondwaterstand. Deze is nabij de Vecht enkele decimeters lager ten opzichte van het maaiveld dan in het essenhakhoutgebied en waar de helling steiler is, is dus ook over korte afstand van elkaar veel variatie in afstand tussen maaiveld en grondwater. Vooral in de omgeving van de houtkade zijn die variaties erg groot. Het lager gelegen terrein met zware klei is voorts voedselrijker dan de hoger gelegen zandiger en dus schralere delen. Het is derhalve niet mogelijk dat via natuurlijke wijze die hogere gronden beïnvloed worden door de lager gelegen voedselrijke gronden, waardoor die stabiel blijven.

Verder is een rijpingsproces van de grond van belang. Omdat vrijwel 80% van het gehele gebied zich 180 jaar lang ongestoord heeft kunnen ontwikkelen, zijn omstandigheden ontstaan die vergelijkbaar zijn met natuurlijke bossen. Een uitzondering hierop is dat gedeelte van het essenhakhout waar wilgen en later populieren zijn aangeplant. Plaatsen, waar op korte afstand van elkaar grote natuurlijke verschillen, gradiënten,²⁷ voorkomen, waren vroeger veel algemener. Door intensivering van de landbouw en de verstedelijking zijn die zeldzaam geworden.

Zo zijn stinzenplanten sterk gebonden aan loofbossen op voedselrijke, maar luchtige gronden met humeuze bovenlaag, liefst met enig reliëf. Die vindt men in het gedeelte dat het dichtst bij de Vecht gelegen is.²⁸ Lichte beroering van de grond is gunstig voor deze plantengroep en het tuinieren in het verleden heeft de gronden in dit deel van het landgoed dan ook voldoende luchtig gehouden. In de atlas van zeldzame planten (1985) komt bij bespreking van daslook de opmerking voor: 'deze soort is voor het eerst voor Nederland opgegeven door Commelin in 1683, veel omtrent Maarssen'. De ontdekking in 1980 van een kleine groeiplaats van deze soort in het in 1637 aangekochte deel, doet vermoeden, dat het hier een restpopulatie betreft van de in 1683 door Commelin waargenomen planten.

Bijlage 5 Het essenhakhoutgebied

Het gehele essenhakhoutgebied wordt tot het iepen-essenbos gerekend, gesplitst in een droge en een natte vorm, afhankelijk van de grondwaterstand. De droge vorm begint bij de houtkade en is maar ongeveer 50 meter breed. Hierin bloeien in april in perceel 9 duizenden bosanemonen, terwijl in perceel 10 het beschermde vogelmelk in mei vrij veel voorkomt, maar daar weer weinig bosanemonen. Het vochtige iepen-essenbos, aansluitend daarachter gelegen, is weer onder te verdelen in een kalkrijk en een kalkarm deel. In het kalkrijke deel groeit kardinaalsmuts, eenstijlige meidoorn en keverorchis, de laatste in grote aantallen. Deze massale groei van de grote keverorchis wijst op een optimale situatie van dit vegetatietype. Het kalkarme stuk dat deel uitmaakt van de zware kleigronden achter de oeverwal valt op door éénvormige onderbegroeiing van hoofdzakelijk grassen, vooral grote ossestaart. Opvallend is wel dat in laatstgenoemd deel de zwaarste essenstoven voorkomen. Op de voet van deze 100-150 jaar oude stoven komt als enige groeiplaats in Maarssen het spatelmos voor. Een voorbeeld van de 56 mossoorten, die hier gevonden zijn is het zeldzame diknerfmos in perceel 10. In het essenhakhout zijn plaatselijk spontaan soorten opgekomen, die niet verwacht werden in het essen-iepenbos, zoals het Lelietje van dalen en de gewone salomonszegel.

Op de nog onafgegraven houtkade worden enkele zeldzaamheden gevonden, uiteraard maar een enkel exemplaar zoals *Anemone nemerosa* c.v. *allenii* (derde vindplaats in Nederland), de tweestijlige meidoorn (naast die van de begraafplaats Oud Zuilen de enige vindplaats in de provincie), het borstgiergras²⁹ en de egelantier die op wel 5 meter hoogte haar bloemen toont en daardoor niet eerder is opgemerkt (enige groeiplaats in Maarssen).

Hoewel de sloten door inlaat van vuil Vechtwater weinig aantrekkelijk zijn blijven geïsoleerd liggende sloten die door regen- en kwelwater gevoed worden nog erg interessant. In de scheisloot tussen beide percelen essenhakhout, waar ook de reeds genoemde waterviolier voorkomt, vindt men veel sikkemos (*Drepanocladus aduncus*).^{30 en 31}

Het gehele gebied heeft zijn charme te danken aan het feit dat het anders is ontstaan dan de overige Vechtbuitens, met uitzondering van misschien **Gunterstein** in Breukelen. Slechts voor een klein deel heeft het de periode van de Franse tuinen meegemaakt. Het overige deel bleef tot de Napoleontische tijd agrarisch gebied. Nadat Zocher dit boerenland na 1828 heeft aangekleed bleef het landelijk, met boomgaardje, veeweiden, essenhakhout, moestuin, kortom met veel diversiteit. Vooral het essenhakhout bezit aan bomenstruiken en kruiden een zeer hoge diversiteit, waaraan de verdedigingslinie met bunker uit de mobilisatietijd 1938-'39 nog het nodige toevoegde.

Noten

- 1 R. Peters, 'Een Vechtgezicht Het Huis ten Bosch', *Jaarboek Nijstarlake* (1913), 18-24.
- 2 R.A.U., 1 nv-38 Utrechtse Leenhof sedert 1528.
- 3 R.A.U., Archief Heerlijkheden, Vechtenstein.
- 4 R.A.U., Top. Atlas nr. 16B-2.
- 5 E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman, *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel* (1982), 36. 1^e druk.
- 6 R.A.U., Notarieel Archief M 001-a-001.
- 7 R.A.U., Notarieel Archief, M 001-a-002.
- 8 J. van Veldhuizen, 'Vecht en Steijn', *Tijdschrift Historische Kring Maarssen* (dec. 1976 en mrt. 1977).
- 9 Zie noot 3.
- 10 R.A.U., Notarieel Archief N 002-a-011, p. 242, akte nr. 60.
- 11 R.A.U., Top. Atlas, Topografische kaart 1867.
- 12 Zie noot 8 en 10.
- 13 R.A.U., Top. Atlas, kadastrale kaart 1832.
- 14 A.J.A.M. Lisman, 'Vechtallerlei', *Jaarboek Nijstarlake* (1976), 32.
- 15 R.A.U., Notarieel Archief H 004-e-006.
- 16 A.R.A., Archief Sociëteit Suriname inv. nr. 90 en 313-218.
- 17 A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden 1839-51*.
- 18 R.A.U., Top. Atlas, kaart provincie Utrecht 1850.
- 19 Mondelinge mededeling ambtenaar R.A.U.
- 20 Zie noot 13.
- 21 R.A.U., Top. Atlas. nr. 1229-2, kaart van Goed ten Bosch 1717.
- 22 Zie noot 21.
- 23 Zie noot 18.
- 24 W. Smits, 'Oostwaard in de problemen', *Tijdschrift Historische Kring Maarssen*, april 1984
- 25 Zie noot 8 en 10.

- 26 P.A. Bakker, *De Noordelijke Vechtplassen* (1976).
- 27 V. Westhoff e.a., *Wilde planten* dl. I, (1970), 164 e.v.
- 28 H.J. Wolters, *De stinze flora in de zuidelijke Vechtparken* (1978).
- 29 P.A. Bakker, *Stinzenplanten* (1984), 49.
- 30 H.J. Wolters, *Rapport Vecht en Stein en essenhakhoutgebied* (1974).
- 31 I.V.N. Vechtstreek, *Flora en Fauna Vechtenstein en essenhakhoutgebied* (1981).

Tekeningen rond Vreedenoord te Breukelen

E. Munnig Schmidt

Ons bestuurslid Anthony Lisman, steeds attent op zaken die de geschiedenis van de Vecht kunnen verhelderen, verwierf onlangs een schetsboek waarin Emilia Duuring rond 1864 haar tekentalent toont. Zij was een dochter van de Rotterdamse koffiehandelaar Gerard Duuring (1805-'95) en zijn eerste vrouw Marie Dorothée Dalen (1805-'47). In 1855 had hij de buitenplaats **Vreedenoord** te Breukelen geërfd van zijn vader Gerrit. Emilia was hun twaalfde kind (van de dertien) en is 1 november 1844 in Rotterdam geboren en 7 april 1880 overleden te Den Haag. In 1856 legde zij de eerste steen voor Villa Zuid Ginkel in Ede, die haar vader daar liet bouwen.¹ Zij trad in 1867 in Rotterdam in het huwelijk met ds C.J.G. van Hoogstraten (1843-'95)² (afb. 1).

Tijdens haar zomerse verblijf op **Vreedenoord** heeft zij naar alle waarschijnlijkheid tekenles gekregen van P.J. Lutgers, de bekende Vechtschilder, tekenaar en lithograaf uit Loenen. Haar vader liet hem Vechtgezichten tekenen³ dus die veronderstelling is niet uit de lucht gegrepen. Trouwens haar tekening van **Het StateWapen**, de nog bestaande herberg in Breukelen (afb. 2), komt vrijwel geheel overeen met die van Lutgers van dat pand,⁴ evenzo die van kasteel **Nijenrode** uit het noorden⁵ en die van **Oudaen**,⁶ compleet met roeiboortje in de Vecht. Heel interessant zijn haar tekeningen van inmiddels verdwenen, en details van nog wel bestaande, gebouwen. Met

Afb. 1. Emilia Gerarda van Hoogstraten-Duuring met haar man en twee kinderen. (Foto familiearchief Van Hoogstraten).

Afb. 2. Herberg Het StateWapen te Breukelen.
(Tekening door Emilia Duuring 1867)

Afb. 3. De Rijksstraatweg te Breukelen met
het toenmalige inrijhek van het buiten Vree-
denoord. Op de achtergrond de toren van de
Hervormde kerk en tussen de bomen de pilaren
van de theekepel. (Tekening door Emilia Duur-
ing, oct. 1867)

Afb. 4. De theekepel van het buiten Vree-
denoord te Breukelen met het grote Mercurius-
beeld op een halve bol als bekroning. (Tekening
door Emilia Duuring, juli 1865)

Afb. 5. Mercuriusbeeld in het park van Vegt-
lust aan het Oudover te Loenen aan de Vecht. (Foto:
coll. Lisman uit 1898)

name de koepel van **Vreedenoord**, die in het park aan de oostkant van de weg stond zoals te zien is op afbeelding 3.

Daarop is de toren van de Hervormde kerk van Breukelen te zien en het in empirestijl gesmede – inmiddels verdwenen – inrijhek van Vreedenoord. Tussen de bomen zijn de pilaren van de koepel op zijn bergje te ontwaren. Afbeelding 4 toont de koepel in zijn classicistische glorie zoals die naar ontwerp van Christiaan Kramm⁷(1797-1875) in 1826 is gebouwd. Zo te zien was hij van steen met op het dak het forse Mercuriusbeeld dat werd vervaardigd door Joannes Jacobus Rijnbout (1798-1849) uit Utrecht.⁸ Christemeyer vermeldt in 1837⁹ dat het beeld ‘gebeiteld’ en dus van hout was. Het is niet bekend wanneer de koepel is afgebroken maar het is zeer verleidelijk te veronderstellen dat het beeld op afbeelding 5, hier in 1898 gefotografeerd in het park van **Vegtlust** (nu Vrederijk) in Loenen, afkomstig is van de koepel van **Vreedenoord**. Het lijkt er als twee druppels water op, is ook van hout en staat op eenzelfde halve bol. Het beeld van **Vegtlust** is een halve eeuw later een keer omgevallen en mevrouw Sondaar-Dobbelman, beeldhouwster, toen wonend op het buurbuiten **OudOver** in Loenen, heeft zich erover ontfermd en het op zolder opgesteld. Daarbij heeft zij verrotte onderdelen met ‘draadprotheses’ aangeheeld zodat het circa twee meter hoge beeld goed te herkennen is. Het bestaat nog in die staat in Utrecht bij een kleinzoon van haar.

Emilia tekende ook de landzijde van **Vreedenoord** (afb. 6) waarop het attiek met een uurwerk en het balkon boven de voordeur met hun siervazen goed te zien zijn. De ramen op de begane grond hebben bovenin telkens twee rondbogen en alle ramen hadden persiennes of stores als zonwering. Het linker bouw- of koetshuis heeft boven de koetsdeuren brede openingen die met luiken gesloten lijken en waarschijnlijk toegang gaven tot de hooizolder. Ten noorden van dat koetshuis staat het duifhuis dat door de dr R. van Luttermvelt Restauratie Stichting een jaar of twintig geleden gerestaureerd is. Emilia tekende dat stenen, eveneens door Christiaan Kramm ontworpen, duifhuisje nog met de gebogen hoendervolières (afb. 7). In het park stond ook een zo te zien zeszijdig paviljoentje (afb. 8), dat Emilia in 1863 vereeuwigde. Daarin was het goed toeven met een boek uit de wind of om te schuilen voor de regen. Die zelfde zomer werd het nog bestaande fraai gesmede midden 18de-eeuwse waterhek aan de Vecht achter het huis door haar in het schetsboek vastgelegd (afb. 9); Lutgers tekende dat in 1871 ook.¹⁰

Twee tekeningen van het interieur van **Vreedenoord** geven de gang en het trapenhuis weer (afb. 10 en 11). De eerste geeft een kijkje op de Vechtdeur met

Afb. 6. Vreedenoord met koetshuis aan de landzijde. (Tekening door Emilia Duuring oct. 1863).

Afb. 7. Duifhuisje, nog bestaand, met hoendervolières in het park van Vreedenoord te Breukelen. (Tekening door Emilia Duuring juli 1864)

Afb. 8. Paviljoentje in het park van Vreedenoord te Breukelen. (Tekening door Emilia Duuring 1863)

Afb. 9. Het nog bestaande 18de-eeuwse waterhek aan de Vecht voor het huis Vreedenoord te Breukelen. (Tekening door Emilia Duuring 1863)

Afb. 10. De gang van Vreedenoord naar de Vecht gezien. (Tekening door Emilia Duuring 1864)

Afb. 11. De trap met zijgang van Vreedenoord met in de muur het fonteintje. (Tekening door Emilia Duuring 1866).

een jonge vrouw die de trap op wil gaan en op de stucversiering van de wanden. De eierlamp met loden duif als contragewicht verlichtte de gang met een kaars die in een messing houder steekt die uitneembaar is om de kaars aan te kunnen steken. Aan het plafond zit dan een katrol zodat de lamp daartoe naar beneden getrokken kan worden. De tweede tekening toont het trappenhuis met de gedraaide trapbalusters en onder de trap in de muur een marmeren fonteintje dat zijn water kreeg uit een gewoonlijk loden bak die op een hogere verdieping water uit de dakgoot ontving.

Op haar goed uitgewerkte tekening van het sindsdien ongewijzigde orgel in de Hervormde kerk te Breukelen is links op de architraaf van een herenbank het woord 'Vreedenoord' te ontwaren. Op de preekstoel staat te lezen

PSALM 116 V1 710
GEZANG

Emilia nam in haar tekenboek, naast die uit haar directe omgeving, ook onderwerpen op die wat verder weg lagen, zoals de mooie tekening van de koren-

Afb. 12. De reeds lang verdwenen korenmolen van Breukelen die tussen Vreedenoord en Nijenrode stond. (Tekening door Emilia Duuring sept. 1864)

Afb. 13. De Kortrijker molen – nu naast de A2. (Tekening door Emilia Duuring 1863)

molen van Breukelen (afb. 12) laat zien. De molen stond op de punt van het land die gevormd wordt doordat de Rijksstraatweg bij de Vecht komt iets ten noorden van kasteel Nijenrode. Aan de overkant van de Vecht maakte zij een tekening van **Klein Boomrijk**, en een van een boerderij mogelijk Zandpad 55, charmant omringd door geboomte à la Lutgers.

Natuurlijk werden er vaak koetstochten in de wijdere omgeving ondernomen op welke Emilia haar schetsboek niet thuis liet liggen. Zo schetste zij de spinnepwatermolen, de **Kortrijker** molen, ten westen van Breukelen, nu werk-

Afb. 14. Ruïne van kasteel De Haar. (Tekening door Emilia Duuring 1863)

Afb. 15. Het kerkje van het dorp Haarzuilen. (Tekening door Emilia Duuring 1863)

Afb. 16. Kasteel De Ham. (Tekening Emilia Duuring 1863)

loos naast de A2 gelegen (afb. 13). Nog verder westelijk werd de ruïne van kasteel **De Haar** geconterfeit (afb. 14) waarbij tevens het kerkje (afb. 15) van het naast het kasteel gelegen dorp Haarzuilen op papier kwam te staan met een hooimijt van een kennelijk achter de kerk verscholen boerderij. Zoals bekend werd dat dorp afgebroken en een nieuw dorp circa een kilometer oostelijker opgebouwd toen het kasteel werd herbouwd rond 1900. Nog verder weg werd een bezoek gebracht aan de heer Royaards op kasteel **De Ham** dat toen nog in een zekere welstand verkeerde (afb. 16). Nu is daarvan alleen de toren overgebleven.

Noten

- 1 Vriendelijke mededeling van de heer M. Roscam Abbing, nazaat van Emilia Duing.
- 2 N.A. Den Haag, fam. archief Van Hoogstraten – I. Hoogstratianes.
- 3 A.J.A.M. Lisman, E. Munnig Schmidt en H.W.M. van der Wijck, 2001, *Gezigten aan De Rivier De Vecht*, p. 14.
- 4 Ibidem, p. 153.
- 5 Ibidem, p. 189.
- 6 Ibidem, p. 193.
- 7 Christiaan Kramm, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters*, deel V, (1861), p. 1421.
- 8 Zie noot 7.
- 9 J.B. Christemeyer, *Het lustoord tussen Amstel en Grebbe en elders in het Sticht van Utrecht*, 1e dl. (1837 Schoonhoven).
- 10 Zie noot 3, p. 183.

Een ‘Loenense’ chocoladeketel

J. Jonker-Duynstee

In 2013 ontving ondergetekende uit handen van jhr Mr J.P.E. Teding van Berkhout uit Loenen de hier afgebeelde porseleinen chocoladeketel, beschilderd met twee gezichten op Loenen (afb. 1). Hij had deze ketel in 2004 gekregen van de Amsterdamse dominee N.M.A. ter Linden, die hem geërfd had van zijn moeder, Henriette Maria Helena ter Linden-Ledeboer. Zij had de ketel weer geërfd van haar vader, Johannes Henri Ledeboer. Deze chronologie van eigenaren is interessant, omdat de schilderingen op de ketel van de hand zijn van het zusje van Johannes Henri, Bernarda Ledeboer. Hun vader was dominee Bernard Christiaan Ledeboer (1825-1904), die 36 jaar lang dominee was van de Hervormde Kerk te Loenen. Hij ligt begraven op de oude begraafplaats in Loenen.

Afb. 1. De chocoladeketel met zicht op Loenen vanuit het zuiden met de klapbrug. Op de deksel zit een fijntjes bewerkte bloem als knop en het geheel is geaccentueerd met gouden randjes.

Afb. 2. Prentbriefkaart met dezelfde afbeelding als geschilderd op de ketel. (Coll. W. Mooij)

In 1850 was Ledeboer beroepen als predikant te Overlangbroek. In datzelfde jaar trouwde hij met Johanna Wijnanda Nachenius. Het echtpaar zou tussen 1851 en 1874 zoals in die tijd niet ongewoon twaalf kinderen krijgen. In 1857 werd Ledeboer predikant te Eibergen (Berkelland), hierna te Dalfsen tot zijn komst naar Loenen in 1868. Het gezin Ledeboer woonde op het oude buitenplaatsje Leeuwendijk, het huidige Dorpsstraat 79, dat twee jaar eerder als pastorie was aangekocht door de Hervormde Gemeente Loenen.

Twee maal schilderende zusjes in de Vechtstreek

Twee jaar na de komst van het gezin Ledeboer naar Loenen werd dochter Bernarda (1870-1943) geboren. Vanuit familieoverlevering is bekend dat zij samen met haar zuster Maria Cornelia (1853-1923) een heel servies schilderde, waar deze ketel wellicht deel van uitmaakte. Het is in ieder geval het enige onderdeel dat nog bekend is. Naar verluidt heeft Bernarda zelf deze ketel beschilderd.

Maria was 17 jaar ouder dan Bernarda. Ondanks dit leeftijdsverschil waren de zusjes *close* met elkaar. Zij schilderden kennelijk niet alleen samen, op latere leeftijd, van 1913 tot 1921, woonden zij ook samen in Dorpsstraat 68 (toen B 56), genaamd het Cremerhuis. De stijl waarin de ketel beschilderd is, doet in

eerste instantie denken aan die van de bekende Loenense Vechtstreek-schilder, tekenaar en aquarellist P.J. Lutgers (1808-'74). Het zou heel goed kunnen dat Maria, net als vele andere dorpsgenoten, schilderles heeft gehad van Lutgers. Hij woonde in de Dorpsstraat en voorzag deels in zijn onderhoud door het geven van schilderlessen aan huis. Zijn bekendste leerling was Nicolaas Bastert, die tot Lutgers overlijden in 1874 bij hem in de leer was. Ook gaf Lutgers rond 1870 les aan de zusjes Johanna Maria Elisabeth (Marie) en Catharina Maria Juliana (Julie) Willink van Collen, bewoonsters van **Gunterstein**. Op **Gunterstein** zijn nog diverse door de meisjes beschilderde porseleinen voorwerpen aanwezig, waarop gebouwen die tot het bezit van **Gunterstein** hoorden zijn afgebeeld (afb. 3). Zo is daar een bonbonnière met daarop de folly uit het Engels werk, een bord met Villa Nova, Watervoor en het zomerhuisje en een vaasje met een afbeelding van **Oudaen**, ook ooit in bezit van de familie Willink van Collen. Sommige voorwerpen zijn door de meester zelf geschilderd en gesigneerd, waaronder een kop en schotel met de rotskant van de sinds lang verdwenen folly. Op de achterzijde staan de gelegenheden vermeld waarvoor deze voorwerpen vervaardigd zijn: de verjaardag van vader Daniel Willink op 2 mei 1870 resp. 1871.

Afb. 3. Bordje, door P.J. Lutgers beschilderd met ridderhofstad Gunterstein, ter gelegenheid van de verjaardag van de eigenaar, Daniel Willink, 2 mei 1870. (Coll. ridderhofstad Gunterstein)

Chocoladeketels komen al vanaf de 18de eeuw voor in Europa. Er zijn prachtige delftsblauwe exemplaren bekend, maar ook bijvoorbeeld Wedgwood varianten. Het hier besproken model komt voornamelijk rond 1900 voor. Een chocoladeketel doet sterk denken aan een Chinese theepot, met eenzelfde vorm en een vaak met riet omwonden hengsel dat bovenlangs loopt, waardoor er bij het schenken minder kans is op het branden van de hand tegen de pot. Een chocoladeketel heeft een wat bredere tuit dan een theepot en geen zeefje aan de binnenzijde, zodat de ketel niet verstopt raakt door de destijds dikke en soms klonterige chocolademelk.

In het Utrechts Centraal Museum berust het door Lutgers met Vechtgezichten beschilderde theeservies met taartbordjes dat hij voor de familie Matthes van **Queekhoven** maakte. Het is afgebeeld in het boek over Lutgers uit 2001.

Datering ketel

De stijl waarin de chocoladeketel is geschilderd doet zeker denken aan de stijl van Lutgers, maar de op **Gunterstein** aanwezige werken van de meester zelf of van de door hem begeleide leerlingen zijn wat verfijnder, in kleur en vrijwel

Afb. 4. De andere zijde van de ketel met zicht op de Vecht en de toren van de Hervormde kerk.

altijd gestoffeerd door een of meer personen. De afbeelding op de ketel is in bruin geschilderd met slechts een blauwe lucht als tweede kleur en bevat geen personages. Het geheel is stilistisch gezien iets losser en vrijer dan de beschilderde porseleinen voorwerpen van de zusjes Willink van Collen, wat kan duiden op een latere datering. Dit blijkt tevens uit de vondst door de verzamelaar van Loenense prentbriefkaarten en Loenen-kenner Willem Mooij van twee prentbriefkaarten, die bij nadere beschouwing de bron blijken te zijn voor Bernarda. Zij zijn vrijwel (op de personen na) één op één gekopieerd en geven daardoor de mogelijkheid tot een exactere datering van de ketel.

Op beide zijden van de ketel is een afbeelding van Loenen vanuit het zuiden te zien: de klapbrug aan de ene zijde (afb. 1 en 2), een zicht op de Vecht en de kerktoren aan de andere zijde (afb. 4 en 5). Rechts van de klapbrug staat een houten brughuis, dat in 1905 is afgebroken. Dat jaartal geldt dus als terminus ante quem.

Op de zijde met de kerktoren is links van het zeilbootje de waterbank van **Rust-lust** te zien, het huis waar eerder Lutgers huurde en later de schilder Bastert woonde. Daarnaast ligt een vrachtschip. Dit kan heel goed van de firma Mur zijn, die zich immers rond 1900 aan de Dorpstraat 2 vestigde.

Afb. 5. De prentbriefkaart die vermoedelijk tot voorbeeld heeft gediend voor de beschildering op de chocoladeketel. (Coll. W. Mooij)

Concluderend valt te stellen dat deze fraaie chocoladeketel rond 1900-1905 is beschilderd door de getalenteerde domineesdochter Bernarda Ledeboer, misschien ondersteund door haar oudere zuster Maria, die – gezien de stijl van de beschilderingen – op haar beurt wellicht schilderles heeft gehad van P.J. Lutgers. Dat het een kostbaar familiebezit is geweest dat niet of nauwelijks gebruikt is, bewijst de puntgave staat waarin de ketel zich bevindt. Een dierbaar bezit dat een nieuwe plek heeft gevonden bij een fervent Vechtstreekiefhebster.

Ton Storkpenning uitgereikt aan Juliette Jonker

De Vechtplassencommissie heeft op zaterdag 26 september 2015 de negende 'Ton Stork vechten voor de Vecht'-penning uitgereikt aan Juliette Jonker-Duynstee. Deze erepenning wordt elke twee jaar toegekend aan iemand die zich buitengewoon verdienstelijk heeft gemaakt voor de Vechtstreek op het gebied van natuur, cultuur of landschap. Voorzitster van de Vechtplassencommissie Charlotte Smit memoreerde in haar speech de vele activiteiten die Juliette Jonker als 'aanstekelijke en haast onvermoeibare ambassadeur van de Vechtstreek' verricht om de kwaliteiten van het gebied te promoten en kennis over te dragen naar bezoekers, bewoners en bestuurders middels gidsen, het schrijven van artikelen, boeken en Vechtstreek gerelateerde websites en de deelname in diverse besturen, redacties en projectgroepen.

De penning is een plastiek ontworpen door Elisabeth Varga. Op één zijde van een bronzen plompenblad staat een tekst te lezen die Constantijn Huygens in 1656 vanuit zijn buitenplaats Hofwijck aan de Vliet schreef aan Joan Huydecoper van Goudestein: 'Ik zit op Hofwijck staeg aan Goudestein, en denck,

en vliede van mijn Vliedt om voor uw Vecht te vechten.'

De eerste penning is in 1999 aan de naamgever Ton Stork uitgereikt vanwege zijn ruim dertig jaar voorzitterschap van de VPC en zijn gedreven 'vechten voor de Vecht'. De tweede penning was voor Anthony Lisman (2001), de derde voor Edward en Sally Munnig Schmidt (2003) en de vierde voor Ineke Dukes (2005). Juliette Jonker is zodoende het vierde Niftarlakebestuurslid dat deze bijzondere blijk van waardering ontvangt.

Afb. 1. De Ton Stork 'Vechten voor de Vecht'-penning.

Jaarverslag Vechtplassencommissie 2014

Steven de Clercq en Charlotte Smit

Uit de nauwe band tussen Niftarlake en de Vechtplassencommissie ontstond de traditie ons inhoudelijk jaarverslag in het Jaarboekje te publiceren. Deze traditie willen wij met plezier weer opnemen.

Werkwijze

Vanaf de oprichting in 1936 was het functioneren als waakhond een belangrijke taak van de Vechtplassencommissie. Die rol blijven wij uiteraard vervullen, maar bij voorkeur zijn wij in een vroege fase bij processen betrokken, zodat wij onze expertise op een positieve, opbouwende manier kunnen inbrengen. Gelukkig maken zowel overheden als burgers daarvan gebruik.

Bestemmingsplannen, Bouwen, R.O.

Vanwege de invloed van bouwen op het landschap zijn wij steeds actief betrokken bij de vernieuwing van bestemmingsplannen, bij voorkeur in de vooroverleg fase en veelal in nauwe samenwerking met bijvoorbeeld Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Utrecht, zoals bij het plan Landelijke Gebied Noord van Stichtse Vecht.

In Muiden vroeg het al jaren slepende plan De Krijger/KNSF veel aandacht; een uitbreiding van Muiden met 1.100-1.200 woningen. De overeengekomen 23,5 hectare 'robuuste aaneengesloten bosstructuur' wordt volgens ons niet gerealiseerd. En er is onvoldoende nagedacht over de invloed van het plan op het zicht vanaf het water op Muiden met de oude Zuiderzeedijk, de Westbatterij en het Muiderslot.

Energielandschappen

Op uitnodiging van Ingeborg Thoral, adviseur Ruimtelijke kwaliteit provincie Utrecht, heeft de VPC zich gebogen over de ongemakkelijke vraag hoe in de Vechtstreek verantwoord om te gaan met de energielandschappen van wind, zon en biomassa.

De VPC ondersteunt het initiatief van onder andere UPG en LEU om te onderzoeken hoe het vele snoeihout van de buitenplaatsen en kleine landschapselementen als biomassa kan worden ingezet. Onder voorwaarde dat ze goed landschappelijk worden ingepast, bijvoorbeeld door grienden, kunnen wij ons experimenten met zonne-akkers voorstellen.

Ten aanzien van windenergie is de VPC van mening dat, zo het al verstandig is ze aan te leggen, vooraf duidelijke keuzes gemaakt moeten worden welke waardevolle gebieden blijvend open moeten blijven. In onze optiek is dat de oost-west strook tussen Maarssen en Amsterdam – inclusief uiteraard het Gein. Daarmee verwerpt de VPC de gedachte om in die zone windmolens langs de rechte lijnen van A2 cq ARK te plaatsen. Als alternatief suggereerden wij het ontwerpen van ‘landschappen van de 21ste eeuw’ bij bijv. grote industrieterreinen of verkeersknooppunten.

Megastallen – grondgebonden melkveehouderij

Als gevolg van het vrijlaten van het melkquotum duiken steeds vaker plannen op voor het realiseren van megastallen. Het belang van een gezonde agrarische bedrijfsvoering staat niet ter discussie, wel de vooronderstelde noodzaak tot schaalvergroting en het ontstaan van niet-grondgebonden agrarische bedrijven.

Concreet speelt dit onder andere bij het bouwplan voor een ligbox bij Binnenweg 18, in Baambrugge, een rijksmonument gelegen binnen het beschermd dorpsgezicht. Bij de beoogde uitbreiding van de huidige 100 naar 300 stuks vee op hetzelfde bedrijf is niet langer sprake van grondgebonden, maar van intensieve veehouderij. Nu hanteert de gemeente Ronde Venen haar eigen interpretatie van het begrip ‘grondgebonden’ die afwijkt van de kwantitatieve die de provincie hanteert. Wij vechten dat aan en gaan in onze zienswijze ook in op de massaliteit van de gebouwen en de invloed op het landschap en op de onevenredige belasting door het transport van voer en mest door de dorpskern van Baambrugge en het fijnmazige wegenstelsel van Winkel en Horn.

Dijkverzwaring – wegen

Om aan de veiligheidsnorm te voldoen moeten de Vechtdijken tussen Vreeland en Fort Uitermeer worden verhoogd. Gelet op de zorgvuldige voorbereiding door Waternet hebben wij goede hoop dat deze onvermijdelijke aanslag op het cultuurlandschap beperkt blijft.

Met het – toestaan van – toenemend zwaar vrachtverkeer op de smalle (Vecht-) dijken en binnenwegen neemt ook de schade toe. Kostbare schade die niet op de veroorzaker verhaald kan worden. Het is een lang gekoesterde wens van de VPC om bepaalde kwetsbare wegen te vrijwaren van zwaar verkeer. Ondanks aanhoudend aandringen, blijven acties achterwege.

Afmeren in de Vecht

De oever van de hele Vecht ligt binnen de EHS en is van belang vanuit cultuurhistorisch en landschappelijk perspectief. Nu steeds meer bewoners langs de Vecht een bootje aanschaffen, ontstaat een wildgroei aan bootsavers, bootliften en zelfs initiatieven om haaks op de Vechoever af te meren, of door het graven van insteekhavens in de waterkering. Door het creëren van dit soort on-Vechtse afmeervormen krijgt de Vechoever het beeld van een jachthaven. De VPC acht dit ongewenst en is daarover in gesprek met de gemeente.

De VPC heeft bezwaar aangetekend tegen het plan van de heer Driessen om op de plaats van de ijsbaan langs de Bergseweg in Vreeland een jachthave voor 60 ligplaatsen te creëren.

Baggeren Vecht

Een schone Vecht is in ieders belang. Daarom waren wij blij met het baggerproject en zijn wij blij dat de werkzaamheden voorbij zijn. Toch een kanttekening: op verschillende plaatsen is te dicht onder de dijk gebaggerd. Voor Gunterstein bij voorbeeld leidde dat, in combinatie met het zware vrachtverkeer tot het inzakken van de dijk, waardoor weer over een behoorlijke lengte een panoever verloren is gegaan. Wij hebben Waternet en gemeente deelgenoot gemaakt van onze zorgen over het verlies van landschappelijke, cultuurhistorische en zelfs ecologische waarden en hen gevraagd alles in het werk te stellen deze waarden te behouden, waaronder de dakpanbeschoeiing.

Oeverlandjes – Werk aan de Vecht

Beheer en onderhoud van oeverlandjes blijft onze aandacht vragen. Hier zijn enige successen geboekt: bij 't Slijk zijn de illegale recreatievaartuigen verwijderd en wordt door Waternet een natuurvriendelijke oever aangelegd. Overleg met de provincie heeft er toe geleid dat de landjes bij de Glashut en bij de Garster Molen niet aan de hoogstbiedende worden verkocht, maar in beheer gegeven aan de VPC, die samen met 'Werk aan de Vecht' het natuurbeheer op

zich zal nemen. Deze vrijwilligersgroep werkt op verschillende plekken langs de Vecht en op de buitenplaatsen Vreedenhorst en Gunterstein.

Monumenten en Cultuur

Helaas een moeizaam onderwerp.

Van een gemeente als Stichtse Vecht, die zegt trots te zijn op zijn monumenten en die met 816 rijks- en 83 gemeentelijke monumenten (waarvan ca. 80 buitenplaatsen) en 9 beschermde dorpsgezichten landelijk de 10de monumentengemeente is, zou je ambitie verwachten, dat hij zijn verantwoordelijkheid zou nemen en een actief monumentenbeleid zou voeren. Hier is nog heel veel te winnen! Bijvoorbeeld door burgerparticipatie. Deze wordt door de zich terugtrekkende overheid bepleit, maar die overheid trekt daar onvoldoende de conclusie uit dat je serieus als partijen met elkaar in gesprek moet, dat burgerparticipatie alleen werkt als je de moed hebt de burger vertrouwen te geven en wanneer je zijn activiteiten faciliteert.

Wij zijn er trots op dat ons initiatief om de krukhuisboerderij In 't Hondert in Nieuwer Ter Aa (die van 1578, het jaar waarin Loenen overging op het protestantisme, dienst deed als schuilkerk) op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen er toe geleid heeft dat deze – voorlopig? – voor sloop is behoed. Gelukkig is er een nieuwe eigenaar gevonden die probeert de boerderij te behouden.

Buitenplaatsen

Onder gedeputeerde Mariette Pennarts heeft de provincie het buitenplaatsenbeleid op de kaart gezet door de ontwikkeling van de Buitenplaatsbiotoop met bijbehorende 'Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen'. Een nuttig instrument om de ruimtelijke samenhang en kwaliteit te versterken. En een handreiking hoe om te gaan in geval van eventuele ontwikkelingen op buitenplaatsen, zoals bij Beek en Hoff en Vijverhof.

Vrienden van de Vecht – communicatie

Het werk van de Vechtplassencommissie en van de werkgroep Werk aan de Vecht wordt mogelijk gemaakt door de Vrienden van de Vecht. Zij verzorgen ook de Nieuwsbrief waarin verslag gedaan wordt van de activiteiten. Wij sturen die niet alleen aan de circa 400 betalende Vrienden, maar ook onze circa 1.500 inhoudelijke en bestuurlijke relaties in de Vechtstreek.

Kennis & Educatie

Samen met de Vrienden van de Vecht is de VPC in 2013 gestart met de *leergang Vechtologie*, een serie cursussen waarin landschap, natuur, water en cultuurhistorie in de Vechtstreek aan de orde komen. Na de succesvolle Module Landschap volgde in het voorjaar van 2014 de Module Natuur en in het najaar kwam Cultuurhistorie aan bod. In 2015 wordt aangesloten bij het door Vechtsnoer (samenwerkingsverband erfgoedinstellingen in de Vechtstreek) gekozen jaarthema 'Water' met onder andere de Module Water, het artikel 'Land uit Water' in het *Jaarboekje 2014* van Niftarlake en het thema van de VPC-jaarvergadering najaar 2015.

Aan Venster op de Vecht www.vensteropdevecht.nl is in het achterliggende jaar doorgewerkt, zowel inhoudelijk als aan de toegankelijkheid.

Eind 2014 heeft de provincie Utrecht het groene licht gegeven voor het zogenaamde 'Palenproject Hoe diep zijn wij gezonken?'. Dit project heeft tot doel door het plaatsen van palen zichtbaar en inzichtelijk te maken hoe het oorspronkelijke maaiveld in de loop van de achterliggende duizend jaar – afhankelijk van de locatie – 3 tot 6 meter is gedaald als gevolg van een combinatie van natuurlijke processen (inklink) en menselijke activiteiten (ontginning en verening). De eerste palen zullen in de loop van 2015 worden geplaatst, waarbij wordt aangesloten bij thematische fietsroutes op www.zichtopdevechtstreek.nl.

Inhoudsopgave

Ereleden en bestuur	2
Ledenlijst 2014	3
Jaaroverzicht	18
Staat van baten en lasten 2014	21
Hunt(h)um – Sluisnae – E. Munnig Schmidt	22
Cromwijck op de grens van de oude en de nieuwe tijd – E. Munnig Schmidt (bew.)	37
Van Luttermvelt stichting draagt bij aan restauratie dam Hertevelt – S. de Clercq	53
Ruygenhof en de geschiedenis van de fruitschuur – J. Jonker-Duynstee en E. Munnig Schmidt	57
Hoe God nog leeft aan de Rijksstraatweg – J. Koelewijn	68
Cultuur- en natuurhistorische studie van het landgoed Vegtensteyn te Maarssen – H.J. Wolters en E. Munnig Schmidt	71
Tekeningen rond Vreedenoord te Breukelen – E. Munnig Schmidt	93
Fraai beschilderde ‘Loenense’ chocoladeketel – J. Jonker-Duynstee	104
Ton Storkpenning uitgereikt aan Juliette Jonker	110
Jaarverslag Vechtplassencommissie 2014	111

JAARBOEKJE 2015

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

‘NIFTARLAKE’

